

Czesław Biały

WYSZONKI KOŚCIELNE I OKOLICE
- SERCEM PODLASIA

RYPIN 2009

75695

Czesław Biały

WYSZONKI KOŚCIELNE I OKOLICE
- SERCEM PODLASIA

Dla Miejsko-Powiatowej Biblioteki Publicznej
w Rypinie oraz dla Pana Marka Teresywskiego
dyrektora tej placówki.
autor Czesław Biały
18. IV. 2009 r.

RYPIN 2009

Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna
w Rypinie

10027385

At the time of writing this letter
 a report was made that the
 number of people
 with the disease
 was 1000.

Czesław Biały

WYSZONKI KOŚCIELNE I OKOLICE
- SERCEM PODLASIA

„Aby mierną drogę przyszła
Trzeba wiedzieć, skąd się przyszło”

Cyprian Kamil Norwid

RYPIN 2009

Czesław Biały

WYSZOKI KOŚCIELNE I OKOLICE
- SERCEM PODLASIA

RYPIŃ 2009

Wyszonki Kościelne i okolice

Czesław Biały

OD AUTORA

Każdy z nas ma swój kraj, swój kraj, z którego przyszedł, z którego sam siebie
brzeżni, z którego z którego przyszedł, z którego sam siebie
brzeżni, z którego z którego przyszedł, z którego sam siebie

**WYSZONKI KOŚCIELNE I OKOLICE
- SERCEM PODLASIA**

Wyszonki Kościelne i okolice, z którego przyszedł, z którego sam siebie
brzeżni, z którego z którego przyszedł, z którego sam siebie

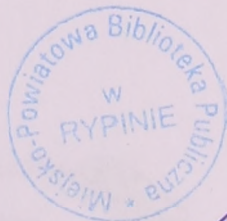

„Aby mierzyć drogę przyszłą
Trzeba wiedzieć, skąd się przyszło”

Cyprian Kamil Norwid

Czesław Biały

WYŻSZA KOSCIELNA FOKALIZACJA
- SERCEM PODLASIA

L. G.

75495

84(438) Podlasie Historia Podlasia

„Aby istnieć, drogi przysła
Tęba wchodzić, skład się przysła”

Opis Kamil Nowak

OD AUTORA

Kto nie zna swoich korzeni, historii miejsca, z którego pochodzi zatracza sam siebie. Brak pamięci i wiedzy o czymś, co stanowiło większą część naszego życia czyni nas uboższymi ludźmi. Zapominając o naszej małej „ojczyźnie”, o miejscu naszego pochodzenia, urodzenia, zapominamy o nas samych. Wówczas czynimy grzech zaniechania. A przecież „*Każdy z nas jest częścią jakiegoś kontynentu ...*” - czytamy w motcie do książki Hemingway’a - „*Komu bije dzwon*”. Dlatego, by ocalić od zapomnienia to, co jeszcze zostało zapraszam Czytelników do poznania mojego MIEJSCA lat dziecińczych. Oddaję w ich ręce moje wspomnienia, które stały się dla mnie inspiracją do napisania tej pracy.

W prezentowanej pracy pragnę przybliżyć Czytelnikom dzieje Wyszonk Kościelnych i okolic. W pierwszej części ukazę krótki rys historyczny Podlasia od XI wieku po dzień dzisiejszy. W rozdziale drugim przedstawię informację o procesie tworzenia się parafii. Kolejna część pracy dotyczy dziejów diecezji łuckiej. W rozdziale czwartym zaprezentuję powstanie diecezji: wigierskiej, augustowskiej i łomżyńskiej. W ostatnim rozdziale przedstawię powstanie i dzieje parafii Wyszonki Kościelne.

Książkę dedykuję wszystkim członkom mojej Rodziny.

OB AUTORA

Kto nie zna autora, ten nie może być krytyczny. Autor jest człowiekiem, który żył i działał w swoim czasie i miejscu. Jego życie i twórczość są nieodłączną całością. Dlatego, aby móc ocenić jego twórczość, musimy poznać jego człowieka. Autor jest człowiekiem, który żył i działał w swoim czasie i miejscu. Jego życie i twórczość są nieodłączną całością. Dlatego, aby móc ocenić jego twórczość, musimy poznać jego człowieka.

W przedmowa pracy przynajmniej raz należy wspomnieć o tym, że autor jest człowiekiem, który żył i działał w swoim czasie i miejscu. Jego życie i twórczość są nieodłączną całością. Dlatego, aby móc ocenić jego twórczość, musimy poznać jego człowieka.

SPIS TREŚCI

Od autora	3
Rozdział I: Podlasie od XI do XX wieku - rys historyczny i zmiany terytorialne....	5
Rozdział II: Proces powstawania parafii	13
Rozdział III: Dzieje diecezji łuckiej	16
Rozdział IV: Powstanie diecezji w Wigrach, Augustowie, Sejnach i Łomży	19
Rozdział V: Parafia Wyszonki Kościelne.....	20
Przypisy	31
Bibliografia	33

SPIS TREŚCI

Od autora 3

Rozdział I: Podniecie od XI do XX wieku - rys historyczny i zmiany terenowe 7

Rozdział II: Proces powstawania parku 13

Rozdział III: Dzieje diecezji lubuskiej 19

Rozdział IV: Powstanie diecezji w Włocławku, Augustowie, Sępólnie i Pomiechowie 29

Rozdział V: Parafia Wniebowzięcia NMP w Kobieliach 39

Przypisy 41

Bibliografia 43

Rozdział I: Podlasie od XI do XX wieku - rys historyczny i zmiany terytorialne

1. Podlasie

Mapa Podlasia z XVI wieku - Encyklopedia Powszechna PWN, t.4, s.939.

Parafia Wyszonki Kościelne i należące do niej wioski znajdują się na terenie Podlasia. Podlasie to obszar historyczny znajdujący się po obu stronach środkowego Bugu i górnej Narwi. W północnej części (od dorzecza Biebrzy do środkowego Bugu) znajduje się Nizina Podlaska złożona z: Wysoczyzny Kolneńskiej, Kotliny Biebrzańskiej, Wysoczyzny Białostockiej i Wysoczyzny Bielskiej. Natomiast południowe Podlasie stanowi część Wysoczyzny Siedleckiej¹.

Nazwa Podlasie - ziemie położone w sąsiedztwie Polaków (Lachów) powstała w XIV wieku w Wielkim Księstwie Litewskim jako określenie pogranicznej części województwa trockiego, z której w 1520 roku utworzono województwo podlaskie².

Kształt i Podział od XI do XX wieku - rys historyczny i polityczny

I. Podział

Mapa Podlaskia z XVI wieku - fragmentacja powiatowa (WV. 1.4.1939)

Podział Podlaskia na powiaty historyczny znajduje się na stronie 100-101 w książce: "Podział Podlaskia na powiaty historyczne" (1939), wyd. Instytut Historii Uniwersytetu Warszawskiego. W podanej książce (od strony 100) do 101 strony (102) znajduje się lista powiatów historycznych Podlaskia. Wskazanie na "Wskazanie do województwa podlaskiego" (1939) jest nieaktualne, ponieważ w tym czasie województwo podlaskie nie było jeszcze utworzone. Nazwa Podlaskie - nazwa powiatu w administracji polskiej (1939) powstała w XIV wieku w Wielkim Księstwie Litewskim jako określenie powiatu (100) województwa podlaskiego, z którą w 1510 roku utworzone województwo podlaskie.

W XI i XII wieku Podlasie należało do Rusi (do Księstwa Halicko-Włodzimierskiego). Natomiast w pierwszej połowie XIII wieku, takie miasta jak: Mielnik, Drohiczyn, Brańsk były w posiadaniu Mazowsza. W XIV wieku Litwini zajęli księstwa ruskie aż do Morza Czarnego. W 1325 roku Podlasie, wschodnia część Mazowsza i dawne terytorium Jaćwingów znalazło się w posiadaniu Wielkiego Księstwa Litewskiego³.

Bug w okolicach Drohiczyna

W XIV i w pierwszej połowie XV wieku Podlasie było terenem spornym między Mazowszem, a Wielkim Księstwem Litewskim. Walki doprowadziły do wielkiego zniszczenia Mazowsza i Podlasia. Podupadły liczne grody i miasta. Mazowsze i Podlasie zaludnia się ponownie po odzyskaniu dostępu do morza w wyniku zwycięstwa nad Zakonem Krzyżackim w 1466 roku. Dzięki eksportowi zboża i produktów leśnych rozwijają się takie miasta, jak: Drohiczyn, Brok, Suraż, Tykocin, Wizna, Łomża i Brańsk.

Na sejmie w Lublinie w 1569 roku została zawarta unia lubelska między Polską i Litwą. Do Korony zostało wcielone Podlasie, Wołyń, Podole i Kijowszczyzna. Połączone państwa i narody utworzyły Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Polacy i Litwini mogli osiedlać się na całym terytorium państwa. Osadnikami na Podlasiu była ludność z ziem ruskich i polskich. W wiekach XV-XVII kolonizacja z Mazowsza zwiększyła udział ludności polskiej. Większość gruntów szlacheckich należała do szlachty zagrodowej.

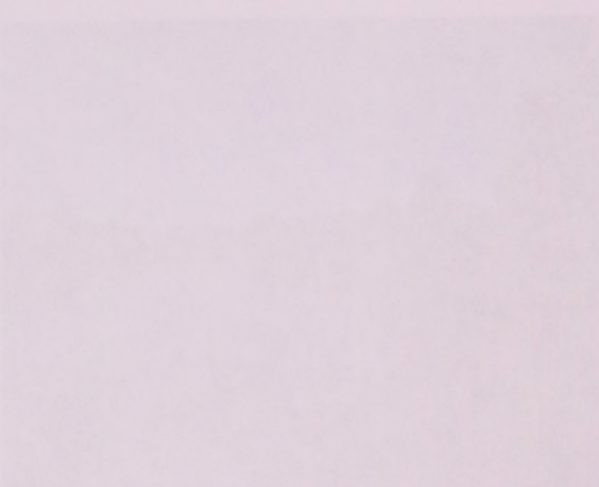
2. Sąsiedzi Podlasia

Sąsiadami Podlasia na północy byli - Jaćwingowie, Litwini, Prusacy, Krzyżacy, a na południowym wschodzie - Tatarzy i Rusini.

- **Jaćwingowie** - w XII i XIII wieku zajmowali obszar Pojezierza Suwalskiego między Biebrzą na południu, Niemnem na wschodzie, między jeziorem Mamry i Śniardwy, a rzeką Łęg na zachodzie⁴. Często napadali na Mazowsze i Podlasie. W 1251 roku książę Ziemowit i książę ruski - Daniel zebrali wojska pod Drohiczyńem i pokonali Jaćwingów wśród błot Łyki i Biebrzy. Jaćwingowie szukali wsparcia u Mazowszan i przyjęli od nich chrzest. Nie dotrzymują obietnicy i w latach 1258, 1259 i 1262 razem z księciem litewskim Mendogiem atakują ziemie polskie⁵.

W XI i XII wieku Polska należała do Rusi (do Księstwa Halicko-Włodzimierskiego). Należała w pierwszej połowie XIII wieku także do Litwy. Miałin, Dobroszyca, Białystok były w posiadaniu Mazowsza. W XIV wieku Litwa zajęła część Mazowsza i dawne tereny, które znalazły się w posiadaniu Władysława Kiejstutowicza.

W XIV i w pierwszej połowie XV wieku Polska była częścią państwa wielkiego księcia litewskiego i księcia mazowieckiego. W 1385 roku podpisano unia lubelską, która doprowadziła do wielkiego zjednoczenia państwa i Polski. Podległy Litwie był i teren, który w 1385 roku przysięgnął Litwie. W 1385 roku przysięgnął Litwie i podległ wielki książę litewski. W 1385 roku przysięgnął Litwie i podległ wielki książę litewski.

Mapa w okresie unii lubelskiej

W 1569 roku została zawarta unia lubelska między Polską i Litwą. Do państwa polskiego przynależała część ziem, które przynależały do państwa litewskiego. W 1569 roku została zawarta unia lubelska między Polską i Litwą. Do państwa polskiego przynależała część ziem, które przynależały do państwa litewskiego.

2. Zjednoczenie państwa

Zjednoczenie państwa na północnym wschodzie - Litwa, Prusy, Kurlandia i Inowrocław.

W 1569 roku została zawarta unia lubelska między Polską i Litwą. Do państwa polskiego przynależała część ziem, które przynależały do państwa litewskiego. W 1569 roku została zawarta unia lubelska między Polską i Litwą. Do państwa polskiego przynależała część ziem, które przynależały do państwa litewskiego.

- **Litwini** - Na północny wschód od Jaćwingów zamieszkiwali Litwini. W XIII wieku za panowania księcia Mendoga ukształtowało się wczesnofeudalne państwo litewskie. Do czasu zawarcia układu w Krewie w 1385 roku, Litwini sami lub wspólnie z Jaćwingami napadali na Mazowsze i Podlasie. Palili wsie, miasta, kościoły. Mordowali i wywozili łupy oraz niewolników. Do dużego znaczenia doszła Litwa w XIV wieku za księcia Giedymina i jego synów - Olgierda i Kiejstuta, którzy podbili księstwa ruskie aż do Morza Czarnego. W 1363 roku Litwini utrwaliли swoje panowanie nad ziemią kijowską, zwyciężając Tatarów nad Sinymi Wodami⁶.

Litwa była państwem pogańskim. Dla Krzyżaków był to pretekst do nawracania jej siłą. Chcąc tego uniknąć Polacy i Litwini zawierają w 1385 roku układ w Krewie. W myśl oczekiwań Polaków Litwa miała być przyłączona do Polski, a Jagiełło miał z całym narodem litewskim przyjąć chrzest. Jagiełło ochrzcił się w Krakowie przyjmując imię Władysław, a po zaślubieniu Jadwigi i koronacji na króla Polski udał się na Litwę, by osobiście wziąć udział w jej chrystianizacji. Zgodnie z umową Litwini oddali jeńców polskich będących na Litwie i zaprzestali napadów na ziemię dobrzyńską, Mazowsze i Podlasie. Litwa nie została wcielona na mocy unii

Polska i Litwa w 1387 roku

krewockiej, gdyż sprzeciwił się temu brat stryjeczny Jagiełły - Witold. Nastąpiło to dopiero w wyniku zawarcia unii lubelskiej. Powstała wówczas Rzeczpospolita Obojga Narodów.

Układ w Krewie był bardzo ważnym wydarzeniem historycznym, gdyż dzięki niemu nasilił się proces chrystianizacji Wielkiego Księstwa Litewskiego, w tym Podlasia. W 1387 roku utworzone zostało biskupstwo w Wilnie, a w 1417 roku Witold założył biskupstwo na Żmudzi i dwa biskupstwa na Rusi - w Łucku i Kijowie⁷.

- **Prusowie i Krzyżacy** - ziemie na północny zachód od Podlasia zamieszkiwali Prusowie, którzy często napadali na Pomorze, Kujawy, Mazowsze i Podlasie. Książę Konrad Mazowiecki wzywa na pomoc Zakon Krzyżacki i w 1226 roku nadaje im w lenno ziemię chełmińską. Książę liczył, że przy ich pomocy pokona Prusów i po chrystianizacji wcieli do Polski. Do 1283 roku Krzyżacy opanowali ziemię zamieszkałą przez Prusów. Wybudowali warowne zamki w Elblągu i Fromborku. Utworzyli państwo zakonne za stolicą w Malborku i zamiast bronić, zaczęli napadać na Polskę. W 1308 roku Krzyżacy zajmują Pomorze Gdańskie. W 1410 roku w bitwie pod Grunwaldem, przy pomocy Litwinów, Polacy pokonują Krzyżaków, ale pod względem terytorialnym nic nie zyskują. Po wojnie 13-letniej (1454-1466) zakończonej II pokojem toruńskim, Zakon zwrócił Polsce Pomorze Gdańskie, ziemię michałowską i chełmińską oraz Powiśle z Żuławami, Malborkiem i Elblągiem, a także biskupstwo warmińskie. Od tej pory teren ten nazwany został Prusami Królewskimi. Pozostała część Prus z Królewcem zwana Prusami Zakonnymi była

• Litwa - Na północny zachód od Jędrzejowa zamieszkiwali Litwini. W XIII wieku na pomiarach księcia Mścisława odznaczono się wojownikami państwa litewskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie w 1385 roku Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. Po zawarciu pokoju w Kiewie Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. W 1385 roku Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie.

• Litwa - Na północny zachód od Jędrzejowa zamieszkiwali Litwini. W XIII wieku na pomiarach księcia Mścisława odznaczono się wojownikami państwa litewskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie w 1385 roku Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. Po zawarciu pokoju w Kiewie Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. W 1385 roku Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie.

• Litwa - Na północny zachód od Jędrzejowa zamieszkiwali Litwini. W XIII wieku na pomiarach księcia Mścisława odznaczono się wojownikami państwa litewskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie w 1385 roku Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. Po zawarciu pokoju w Kiewie Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. W 1385 roku Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie.

• Litwa - Na północny zachód od Jędrzejowa zamieszkiwali Litwini. W XIII wieku na pomiarach księcia Mścisława odznaczono się wojownikami państwa litewskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie w 1385 roku Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. Po zawarciu pokoju w Kiewie Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie. W 1385 roku Litwini przestali być wrogiem państwa polskiego. Do czasu zawarcia pokoju w Kiewie Litwini byli wrogo nastawieni do polskiego państwa i podlegali Litwie.

lennem Polski. Każdorazowy mistrz krzyżacki był zobowiązany składać przysięgę wierności królowi polskiemu.

W 1515 roku pod wpływem szerzących się poglądów Marcina Lutra dochodzi do sekularyzacji Zakonu. Mistrz krzyżacki - Albrecht Hohenzollern - złożył hołd lenny Zygmuntowi Staremu i stał się świeckim księciem protestanckim. Od tej pory Prusy Zakonne stały się Prusami Książęcymi. Mistrz krzyżacki zerwał z papieżem i cesarzem, a uzależnił się od króla polskiego. Zgodnie z prawem lennym, po wygaśnięciu pruskiej linii Hohenzollernów, Prusy Książęce należało wcielić do Polski. Zygmunt August popełnia błąd, gdyż zgadza się, aby elektor brandenburski, z bocznej linii Hohenzollernów, został księciem Prus. W 1701 roku w Królewcu elektor brandenburski - Fryderyk Hohenzollern - koronuje się na króla pruskiego. Powstało potężne Królestwo Pruskie utworzone z Brandenburgii i Prus Książęcych, które pod koniec XVIII wieku będzie brało udział w trzech rozbiorach Polski.

W 1795 roku Prusy, Rosja i Austria podpisały traktat o trzecim rozbiorze Polski. Podlasie zostało podzielone wzdłuż Bugu. Część południowa przypadła Austrii, a część północna Prusom. Wyszonki Kościelne i okolice znalazły się pod zaborem pruskim.

• **Tatarzy i Rusini** - W początkach XIII wieku powstało w Azji państwo Mongołów. Twórcą tego państwa był Chingiz-chan. Po przekroczeniu Uralu oddziały mongolskie ruszyły na podbój Europy. W latach 1236-1240 Batu-chan zdobył Riazan, Rostow, Perejesław, Twer, Kijów, Włodzimierz i Halicz. Ruś dostała się na przeszło dwa wieki pod zwierzchnictwo Tatarów⁸. W 1241 roku silny oddział Tatarów ruszył na Polskę i w bitwie pod Legnicą 9 IV roku pokonał księcia wrocławskiego - Henryka Pobożnego. Najazdy Tatarów na Polskę miały również miejsce w drugiej połowie XIII wieku. Tatarom towarzyszyli zależni od nich książęta ruscy. Najazdy te nie zmierzały do podboju ziem polskich, lecz celem ich było zdobycie łupów i porwanie jeńców w jasyr. Najazdy tatarskie docierały do Podlasia. Zniszczyły m.in. Brańsk⁹.

Kościół pw. Narodzenia NMP
w Wyszonkach Kościelnych

Podlasie doznało wielu zniszczeń nie tylko ze strony swoich bezpośrednich sąsiadów. W latach 1655-1660 w czasie najazdu Szwedów na Rzeczpospolitą zniszczeniu uległo wiele miejscowości na Podlasiu, między innymi Wysokie Mazowieckie, Brańsk i Wyszonki Kościelne. W Ciechanowcu Szwedzi zburzyli zamek zbudowany na początku XVI wieku przez ród Kisków. Tereny te uległy kolejnemu zniszczeniu w czasie wojny północnej (1700 - 1721) i przemarszu wojsk francuskich w 1807 i 1812 roku. Ludność wsi i miast Podlasia została zdziesiątkowana nie tylko na skutek działań wojennych (najazdy Prusów,

Wielki Księstwo Litewskie było państwem wielonarodowym i wielokulturowym.

W 1569 roku pod wpływem nacisków ze strony Litwy doszło do zawarcia unii lubelskiej z Królestwem Polską. Unia ta miała charakter zjednoczenia państwa, a nie podległości Litwy Polsce. W 1795 roku, po trzecim rozbiście, państwo to przestało istnieć.

W 1918 roku, po zakończeniu I wojny światowej, odrodzone państwo polskie odzyskało niepodległość i przywrócić sobie granice z 1795 roku.

W 1939 roku, po agresji Niemiec i Związku Radzieckiego, Polska została okupowana. W 1945 roku, po zakończeniu II wojny światowej, granice państwa zostały przesunięte na zachód.

W 1989 roku, po upadku komunizmu, Polska przeszła do demokracji i gospodarki wolnorynkowej. W 2004 roku, po przystąpieniu do Unii Europejskiej, Polska stała się państwem członkiem Unii Europejskiej.

Mapa państwa polskiego w 1918 roku

Krzyżaków, Jaćwingów, Litwinów, Tatarów i Szwedów), ale także w wyniku szerzącej się zarazy. W Łomży w 1624 roku z powodu morowego powietrza zmarło 5021 osób. W 1653 roku grasująca na Podlasiu zaraza wyludniła wiele miast (Brańsk) i wsi¹⁰.

3. Księstwo Warszawskie

Po pokonaniu cesarza Austrii - Franciszka I oraz cara Rosji - Aleksandra I w bitwie pod Austerlitz w 1805 roku i po rozgromieniu wojsk pruskich pod Jeną w 1806 roku, Napoleon dociera do Tylży i 7 lipca 1807 roku zawiera pokój z Rosją, a 9 lipca z Prusami. Z drugiego i trzeciego zaboru pruskiego (bez obwodu białostockiego przyłączonego do Rosji) Napoleon utworzył Księstwo Warszawskie. Brańsk i połowa Ciechanowca znajdujące się w obwodzie białostockim zostały przyłączone do Rosji¹¹. Obwód białostocki obejmował 4 powiaty: Białystok, Bielsk, Sokółkę i Drohiczyn¹². Wyszonki Kościelne z okolicami znalazły się w obrębie Księstwa Warszawskiego.

4. Królestwo Polskie

W 1815 roku na Kongresie Wiedeńskim Rosja, Prusy i Austria dokonały podziału Księstwa Warszawskiego. Od terytorium Księstwa odłączono departamenty: poznański i bydgoski i włączono je do Prus jako Wielkie Księstwo Poznańskie. Prusy dostały również Toruń i Gdańsk. Z Krakowa i okolic utworzono Rzeczpospolitą Krakowską pod nadzorem Austrii, Prus i Rosji. Z pozostałych ziem Księstwa Warszawskiego utworzono Królestwo Polskie połączone z Rosją unią personalną. Oznaczało to, że każdorazowy car miał być jednocześnie władcą Królestwa Polskiego. Granice ustalone na Kongresie Wiedeńskim przetrwały aż do odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 roku, z tą zmianą, że Rzeczpospolita Krakowska już w 1846 roku została wcielona do Austrii pod nazwą Galicji. Wyszonki Kościelne z okolicami po Kongresie Wiedeńskim znalazły się w obrębie Królestwa Polskiego.

5. Powstanie listopadowe i wojna polsko-rosyjska

29 XI 1830 roku wybucha powstanie listopadowe. Rosyjski generał - Iwan Dybicz – stojący na czele ponad 100 tysięcznej armii z początkiem lutego 1831 roku przekracza granicę Królestwa Polskiego, aby stłumić powstanie. Oddziały polskie liczyły około 60 tysięcy żołnierzy. Do pierwszych starć dochodzi na Podlasiu w okolicach Brańska, Ciechanowca, Klukowa i Mazowiecka. Władysław Zajewski w swojej pracy krytycznie ocenia postawę gen. Łubieńskiego, który nie zniszczył rosyjskich magazynów w Bielsku Brańsku i Ciechanowcu. Zapewniło to armii

Krzyżaków, Litwinów, Tatarów i Żydów), ale także w wyniku starzejącej się ludności. W Łodzi w 1824 roku z powodu marowego poziomu zrodziło się 5021 osób, w 1825 roku zmarło 5021 osób, w 1826 roku zmarło 5021 osób (Białki, wsi...)

3. Krajstwo Wiatraków

Do polonizacji przeszła Austria - Prusy i Rosja - Prusy. W 1805 roku - po przegranej wojnie parafskiej pod Lwowem w 1806 roku Napoleon dokonał podziału i 9 lipca z Prusami i Austrią i Prusami zawarł pruski (bez odwołania) historyczny przyłączenie do Rosji Prusów zachodnich (bez odwołania) Białki i Prusów Zachodnich znajdujących się w ówczesnym państwie polskim przyłączone do Rosji. Owe państwa objęły: Główny, Białki, Sokółki i Lubieszyn. Wzrost i rozwój państwa z okolicami zamykały się w okolicach Krajstwa Wiatraków.

4. Krajstwo Polskie

W 1815 roku na Kongresie Wiedeńskim Rosja, Prusy i Austria dokonały podziału Krajstwa Wiatraków. Od wydzielenia Krajstwa odwołano się do pruskiego i austriackiego i włączono je do Prus i Austrii. W 1815 roku - po przegranej wojnie parafskiej pod Lwowem w 1806 roku Napoleon dokonał podziału i 9 lipca z Prusami i Austrią i Prusami zawarł pruski (bez odwołania) historyczny przyłączenie do Rosji Prusów zachodnich (bez odwołania) Białki i Prusów Zachodnich znajdujących się w ówczesnym państwie polskim przyłączone do Rosji. Owe państwa objęły: Główny, Białki, Sokółki i Lubieszyn. Wzrost i rozwój państwa z okolicami zamykały się w okolicach Krajstwa Polskiego.

5. Powstanie listopadowe i wojna polsko-rosyjska

29 XI 1830 roku wybuchło powstanie listopadowe. Rosyjski generał - Iwan Diebicz - stojący na czele wojska 150 tysięcy ludzi z przegraniem bitwy 1831 roku przemaszerował granicę Krajstwa Polskiego, aby stłuszczyć powstanie. Oddziały polskie liczące około 60 tysięcy żołnierzy. Do pierwszych strat doszło na Polanie w okolicach Białki, Cichanowa, Kłobucka i Mławy. Władysław Jędrzejowski w swojej pracy historycznej opisał powstanie i bitwę pod Białką, który nie zniżył rosyjskich magazynów w Białce, Białce i Cichanowie. Zaczęło to armii

Herb Ciechanowca

Dybicza zaopatrzenie się w broń. Łubieński nie przeszkodził wojskom rosyjskim w przejściu przez Bug, ani nie zajął stanowiska obronnego w Ciechanowcu, co znacznie utrudniłoby Dybiczowi dalszy marsz przez Klukowo (23 maj 1831 rok) i Wysokie Mazowieckie (24 maj) do Ostrołęki¹³. 26 maja 1831 roku Polacy ponieśli klęskę pod Ostrołęką i wycofali się do Warszawy. Po

przegranej w Warszawie udali się do Prus i tam zostali internowani.

6. Powstanie styczniowe

W chwili wybuchu powstania styczniowego wojska carskie liczyły około 100 tysięcy dobrze uzbrojonego i wyćwiczonego żołnierza. Przeciw nim stanęło w pierwszych dniach powstania około 10 tysięcy ludzi niewdrożonych do służby wojskowej, uzbrojonych w kosy, piki i drągi. Powstanie styczniowe miało charakter walk partyzanckich. Na Podlasiu oddziałem partyzanckim, liczącym kilkadziesiąt osób, dowodził ksiądz Stanisław Brzóska, którego ujęto 28 kwietnia 1865 roku, a powieszono 23 maja 1865 roku na rynku w Sokołowie w obecności 20.000 osób. Na cmentarzu w Wysokim Mazowieckim znajduje się grób uczestników powstania styczniowego.

Po upadku powstania styczniowego car Aleksander II dążył do zatarcia narodowej odrębności Królestwa Polskiego. Zmieniono nazwę Królestwa Polskiego na Kraj Nadwiślański, który na wzór rosyjski podzielono na 10 gubernii i ponad 80 powiatów. Usunięto język polski z urzędów i szkół. Konfiskowano majątki kościelne, likwidowano klasztory, utrudniano wyświęcania nowych księży, roztaczano nad duchowieństwem nadzór policyjny, a wielu biskupów zesłano w głąb Rosji.

Próby rusyfikacji ziem polskich nie powiodły się. Dążenia narodu polskiego do zachowania swojej tożsamości znalazły swój wyraz w twórczości wielkich pisarzy tego okresu - Bolesława Prusa, Elizy Orzeszkowej, Henryka Sienkiewicza i Marii Konopnickiej.

7. I wojna światowa, wojna polsko-bolszewicka, powstanie państwa polskiego

W I wojnie światowej państwa zaborcze walczyły po przeciwnej stronie. Niemcy i Austro-Węgry należały do państw centralnych, a Rosja do państw Ententy. Państwa centralne przegrywają, a carska Rosja upada. Po 123 latach niewoli powstaje państwo polskie. Rosja wprawdzie anuluje traktaty rozbiorowe, ale w miarę wycofywania się wojsk niemieckich i austriackich zajmuje wschodnie tereny dawnej Rzeczypospolitej. 17 II 1919 roku Piłsudski wyrusza z wojskiem, aby te tereny

Wojna polsko-bolszewicka 1919-1920. Wydarzenia historyczne. Wydział Historii, Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 1970. 100 s. 1 zł.

Instytut Wydawniczy PWN

6. Powstanie styczniowe

W chwili wybuchu powstania styczniowego wojska carskie liczyły około 100 tysięcy, podczas gdy wojsko powstanców nie przekroczyło 10 tysięcy. Mimo to powstanie wybuchło w styczniu 1863 roku w Wielkopolsce i w Kujawach. Powstanie trwało do sierpnia 1863 roku. Powstanie styczniowe miało charakter walki politycznej i społecznej. Powstanie wybuchło w Wielkopolsce i w Kujawach. Powstanie trwało do sierpnia 1863 roku. Powstanie styczniowe miało charakter walki politycznej i społecznej.

Po upadku powstania styczniowego car Aleksander II dał się dostrzec w stosunku do Polaków. Zmianiono nazwę Królestwa Polskiego na Królestwo Kongresowe. W styczniu 1864 roku w Warszawie wybuchło powstanie styczniowe. Powstanie trwało do sierpnia 1863 roku. Powstanie styczniowe miało charakter walki politycznej i społecznej.

Wojna polsko-bolszewicka 1919-1920. Wydarzenia historyczne. Wydział Historii, Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 1970. 100 s. 1 zł.

7. I wojna światowa, wojna polsko-bolszewicka, powstanie październikowe

W I wojnie światowej państwa centralne walczyły pod przywództwem Niemiec i Austro-Węgry natomiast do państw entente należały Francja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone. Wojna trwała od 1914 do 1918 roku. Wojna polsko-bolszewicka wybuchła w 1919 roku. Powstanie październikowe miało miejsce w październiku 1918 roku.

odebrać. Dochodzi do wojny polsko-bolszewickiej. W lipcu 1920 roku w Białymstoku, opanowanym przez wojska bolszewickie, polscy komuniści - Feliks Dzierżyński i Julian Marchlewski - tworzą Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski, który miał objąć rządy w Polsce opanowanej przez bolszewików. Gdyby Rosjanie zwyciężyli, to nie tylko Polska, ale i kraje zachodnie stałyby się w przyszłości republikami radzieckimi. Świadczy o tym rozkaz nr 1423 wydany 2 lipca 1920 roku w Smoleńsku przez dowódcę Armii Czerwonej - generała Michaiła Tuchaczewskiego, który brzmiał „*Żołnierze Armii Czerwonej! Nadszedł czas*

Michail Tuchaczewski

rozrachunku! Armia Czerwonego sztandaru oraz armia drapieżnego Orła Białego stanęły naprzeciw siebie przebojem na śmierć i życie. Przez trupa Białej Polski prowadzi droga ku ogólnoświatowej pozodze. Na naszych bagnietach przyniesiemy szczęście i pokój masom pracującym. Na zachód. Wybiła godzina natarcia. Na Wilno, Mińsk i Warszawę! Naprzód marsz”¹⁴.

Wojna polsko-bolszewicka zakończyła się rozejmem w październiku 1920 roku i podpisaniem pokoju w Rydze 18 III 1921 roku. Zgodnie z treścią traktatu granica wschodnia ciągnęła się od Dźwiny w okolicach Dyneburga, prostopadle na południe do rzeki Zbrucz pozostawiając Mińsk po stronie rosyjskiej. Rosja zobowiązała się do zwrotu zabytków kultury wywiezionych z ziem polskich po 1772 roku oraz do zapłacenia odszkodowania (30 milionów rubli w złocie).

W czasie I wojny światowej przez ziemie Podlasia przesunął się front. Cofające się wojska carskie ewakuowały ludność oraz liczne instytucje gospodarcze i kulturalne. Niszczyły też zakłady przemysłowe i siedziby ludzkie. Niemieccy i austriaccy okupanci dewastowali kraj grabiąc maszyny, zapasy surowców i żywności, wycinając masowo lasy. Wraz z odzyskaniem niepodległości Podlasie wchodzi w granice państwa polskiego jako obszar gospodarczo zaniedbany.

8. II wojna światowa

Tuż przed II wojną światową 23 sierpnia 1939 roku ZSRR i Niemcy zawierają pakt o nieagresji (pakt Ribbentrop - Mołotow). W tajnym dokumencie ustalono strefę wpływów w Europie Środkowo - Wschodniej wzdłuż rzek: Narew, Wisła, San. 1 września 1939 roku Hitler napada na Polskę, a 17 września, bez wypowiedzenia wojny, na jej terytorium wkraczają Rosjanie. W Brześciu Niemcy i Rosjanie organizują zwycięską defiladę. 28 września 1939 roku w Moskwie został podpisany niemiecko - radziecki „*Traktat o przyjaźni i granicy*”. Strefę wpływów ustalono wzdłuż rzek: Narew, Bug (ale już nie Wisła) i San. Zgodnie z tymi ustaleniami parafia Wyszonki Kościelne znalazła się w strefie radzieckiej aż do 22 czerwca 1941 roku czyli do ataku Hitlera na ZSRR.

Od 22 czerwca 1941 roku do połowy lipca 1944 roku Podlasie znalazło się pod okupacją niemiecką. Polskie instytucje kulturalne, biblioteki, muzea i teatry zostały zamknięte. Mieszkańcy Wyszonek Kościelnych i okolic korzystali wówczas z prywatnego zbioru bibliotecznego, który znajdował się we wsi Błonie. Uczęszczałem do szkoły podstawowej zorganizowanej w prywatnym mieszkaniu w Warelach Filipowiczach, ale nie wolno było uczyć się historii i geografii. Gdy w pobliżu szkoły pojawiali się Niemcy trzeba było schować podręczniki z tych przedmiotów. Niemcy nakładali na Polaków wysokie podatki i zmuszali do wykonywania różnych prac (budowa dróg). Pamiętam, jak wspólnie z ojcem dokonywałem nielegalnego uboju trzody chlewnej i wypędzałem inwentarz na pole, gdy zbliżała się kontrola niemiecka. Warto w tym miejscu nadmienić, że Polska była jedynym krajem pod okupacją niemiecką, w którym Niemcy wprowadzili karę śmierci za pomoc Żydom. Podlasie jest świadectwem okrucieństw okupanta niemieckiego wobec mieszkających na jego terytorium Żydów i Polaków. Przykładem jest mord dokonany na ludności wsi Krasowo-Częstki. Niemcy w odwecie za śmierć dwóch swoich żołnierzy, zabitych przez partyzantów rosyjskich, spędzili mieszkańców tej wsi do stodoły, po czym oblali ją benzyną i spalili.

28 lipca 1944 roku Rosjanie zajmują Wyszonki Kościelne, okoliczne wsie i Wysokie Mazowieckie. Niemcy wycofując się wysadzili w powietrze murowany kościół gotycki w Wyszonkach Kościelnych i spalili połowę wsi, z której pochodzę - Warele Stare.

Po wkroczeniu wojsk rosyjskich nie było euforii ze strony polskiej. Rosjanie rabowali dobytek, dorobek całego życia Polaków. Moim rodzicom zabrali drewniane bele przeznaczone na odbudowę spalonych zabudowań.

9. Podlasie po II wojnie światowej

Podlasie po II wojnie światowej staje się częścią składową Polski Ludowej, która zrywa wszelkie więzy z rządem na emigracji. Zwolennicy polskiego rządu na emigracji tworzą partyzantkę, która walczy z nową władzą. Na naszym terenie oddziały partyzanckie zwane przez komunistyczny rząd „bandami” działały do 1955 roku. Dowódcą tych oddziałów był słynny „Młot”. Będąc uczniem szkoły podstawowej w Wyszonkach Kościelnych byłem świadkiem jak dwóch partyzantów wypędziło około 50 żołnierzy z tej miejscowości.

Niektórzy mieszkańcy współpracowali na dwa fronty, w dzień z UB, a w nocy z partyzantką. Często byli likwidowani przez jednych lub drugich. W Polsce Ludowej brak było tolerancji politycznej i religijnej. Awanse i stanowiska zależały często od koloru posiadanych legitymacji. Jednak do osiągnięć tego okresu należy zaliczyć elektryfikację wsi i miast Podlasia oraz budowę dróg.

Od 25 czerwca 1941 roku do połowy lipca 1944 roku Łódź była miastem pod okupacją niemiecką. Po zakończeniu wojny, w 1945 roku, miasto zostało wyzwolone przez Armieję Czerwoną. W tym czasie miasto było w stanie ruiny, a ludność została zmniejszona o połowę. W 1946 roku rozpoczęła się odbudowa Łodzi, a w 1948 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1950 roku miasto zostało podzielone na powiaty, a w 1954 roku na osiedla. W 1956 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1975 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1998 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2002 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2007 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2015 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2020 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego.

28 lipca 1944 roku Niemcy zamordowali w Łodzi 18 tysięcy Żydów. W tym czasie miasto było w stanie ruiny, a ludność została zmniejszona o połowę. W 1946 roku rozpoczęła się odbudowa Łodzi, a w 1948 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1950 roku miasto zostało podzielone na powiaty, a w 1954 roku na osiedla. W 1956 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1975 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1998 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2002 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2007 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2015 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2020 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego.

9. Podział po II wojnie światowej

Podział po II wojnie światowej... W 1945 roku miasto zostało wyzwolone przez Armieję Czerwoną. W tym czasie miasto było w stanie ruiny, a ludność została zmniejszona o połowę. W 1946 roku rozpoczęła się odbudowa Łodzi, a w 1948 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1950 roku miasto zostało podzielone na powiaty, a w 1954 roku na osiedla. W 1956 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1975 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 1998 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2002 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2007 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2015 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego. W 2020 roku miasto zostało ogłoszone stolicą województwa łódzkiego.

Rozdział II: Proces powstawania parafii

1. Parafia w średniowieczu i jej organizacja

Chryścianizacja Polski rozpoczęła się od jej chrztu w 966 roku, a Wielkiego Księstwa Litewskiego, w tym Podlasia, od XIV wieku¹⁵. W trakcie chryścianizacji organizowane były **diecezje**, które dzieliły się na archidiakonaty, dekanaty i parafie.

Parafia (łac. parochia) - to podstawowa jednostka organizacyjna kościoła. Rolę i znaczenie parafii ostatecznie określił Sobór Laterański IV w 1215 roku. W średniowiecznej Polsce parafie obejmowały kilka lub kilkanaście wsi i wypełniały różne funkcje. Przy parafiach od XIII wieku zaczęły powstawać szkoły, a w miastach nawet szpitale. W parafiach powstawały czasem kontrafernie wiernych, które zajmowały się dobroczynnością, modlitwą czy pokutem.

Istotę parafii w średniowieczu stanowiły dwa elementy: *cura animarum* czyli piecza duszpasterska jako istotny i stały element parafii oraz pewien obszar - *locum*, niekoniecznie ściśle określony.

Centralnym ośrodkiem życia parafii był i jest **kościół**. Dlatego początkowym warunkiem założenia parafii było zbudowanie kościoła - miejsca odbywających się w nim modłów. W średniowieczu istniał, bowiem, przymus spełniania podstawowych praktyk religijnych tylko w miejscowym kościele parafialnym. Zbudowanie kościoła związane było wówczas z dwoma aktami prawnymi: *fundacja* czyli zagwarantowaniem uposażenia powstającemu kościołowi i mającemu przy nim mieszkać duchownemu i *erekcją* dokonywaną przez biskupa, będącą właściwym aktem założenia parafii jako instytucji kościelnej.

Fundator po wybudowaniu i uposażeniu kościoła początkowo czuł się jego właścicielem, a z biegiem czasu jako patron miał prawo przedstawiać kandydatów na proboszczów danej miejscowości. Na podstawie badań własnych oraz innych historyków, którzy zajmowali się rozwojem sieci parafialnej w Polsce, można stwierdzić, że fundatorami najstarszych kościołów byli panujący, książęta, biskupi, a później szlachta i mieszczaństwo¹⁶. Najstarsze kościoły fundowane przez królów i książąt były przeważnie usytuowane w grodach. Zapewniało to kościołowi i duchowieństwu bezpieczeństwo oraz pomoc materialną.

Wielkość okręgów parafialnych zależała od czasu i środowiska, w którym kościoły powstały. Pierwsze parafie oraz te, które tworzone były na terenach słabo zaludnionych, obejmowały duże okręgi. W grupie kościołów o patronacie monarszym, książęcym i kościelnym, odsetek kościołów murowanych był

Rozdział II: Proces powstawania parafii

1. Parafia w średniowieczu i jej organizacja

Chrześcijaństwo Polski rozpoczęło się od jej chrztu w 966 roku, a Władysław I Chryzostom w 1025 roku. W okresie chrześcijaństwa organizowane były pierwsze parafie, które miały na celu podniesienie poziomu życia duchowego i materialnego wiernych.

Parafia (łac. parochia) - to podstawowa jednostka organizacyjna Kościoła. Jej powstanie wiąże się z procesem chrystianizacji. W średniowieczu parafie organizowały życie liturgiczne i wyznaczały terytorium. Pierwsze parafie powstały w XII wieku, a w XV wieku ich liczba znacznie wzrosła. W parafii powstawały organy kościelne, które zajmowały się dozorowaniem życia duchowego i materialnego wiernych.

Życie parafii w średniowieczu stanowiło dwa elementy: zewnętrzny i wewnętrzny. Zewnętrzny polegał na uczestnictwie w nabożeństwach i innych formach życia liturgicznego. Wewnętrzny polegał na życiu duchowym i moralnym wiernych.

Centralnym elementem życia parafii był i jest kościół. W średniowieczu kościoły były nie tylko miejscami kultu, ale i ośrodkami życia społecznego. W kościołach odbywały się nabożeństwa, kazania, udzielano sakramentów. Kościoły posiadały własne terytorium, które było przedmiotem opieki parafialnej. W parafii powstawały organy kościelne, które zajmowały się dozorowaniem życia duchowego i materialnego wiernych.

Fundator po wybudowaniu i uposażeniu kościoła przekazywał go w całości parafii. W ten sposób parafia stawała się właścicielem i zarządcą kościoła. W parafii powstawały organy kościelne, które zajmowały się dozorowaniem życia duchowego i materialnego wiernych.

Wielkość organów parafialnych zależała od wielkości kościoła i liczby wiernych. W parafii powstawały organy kościelne, które zajmowały się dozorowaniem życia duchowego i materialnego wiernych.

największy (około 70%), a mniejszy wśród świątyń o patronacie szlacheckim. Król, książęta i kościół dysponowali większymi możliwościami finansowymi niż drobniejsza szlachta. Więcej kościołów murowanych znajdowało się w ośrodkach miejskich, aniżeli w wiejskich. Kościoły murowane pochodzące z wieku XIV czy XV mogły pomieścić od około 500 do 800 osób.

2. Uposażenie kościoła w średniowieczu

Większość pierwotnych świątyń, których czas powstania datuje się od X do XIII wieku była mała i nie posiadała ławek.

Jedynie patron miał swoją ławkę w pobliżu ołtarza (łac. altare - stół). Od XIV wieku pojawia się większa liczba ołtarzy. W XVI wieku kościoły z jednym ołtarzem należą już do wyjątków. W okresie gotyku pojawiają się ołtarze szafkowe, a w okresie renesansu - baldachimowe. Te ostatnie przetrwały do czasu zmian wprowadzonych przez II Sobór Watykański, który przywrócił ołtarz w formie stołu.

Tabernakulum

Tabernakulum (łac. tabernaculum - namiot, przybytek) - to miejsce przechowywania Najświętszego Sakramentu. W ołtarzach głównych pojawia się dopiero po Soborze Trydenckim (1545-1563). W nowo budowanych świątyniach tabernakulum znajduje się tam, gdzie dawniej był ołtarz czyli w tylnej części prezbiterium lub w osobnej kaplicy. Powinno być ono ogniodoporne i nieprzezroczyste. Kiedyś tabernakulum wykonywane było z drewna, współcześnie z metalu.

Konfesjonały (łac. confessio - wyznanie) dawniej zwany słuchalnicą. Wynalazcą konfesjonału był arcybiskup Mediolanu żyjący w XVI wieku - Karol Boromeusz. Konfesjonały zbudowane były z drewna, a spowiednika i penitenta dzieliła metalowa blacha z dziurkami.

Posiadanie chrzcielnic (łac. baptisterium) było podstawowym atrybutem praw parafialnych. Służyła ona (jak sama nazwa wskazuje) do chrztu wiernych. Sakrament udzielania chrztu św. przysługiwał początkowo tylko biskupom, którzy trzykrotnie zanurzali wiernego w poświęconej wodzie. Do VI wieku chrzcielnice budowano na zewnątrz kościoła. Zwyczaj budowania chrzelnic w świątyniach praktykowany był od VI wieku. Wówczas to wprowadzono zwyczaj polewania wodą głowy chrzczonej osoby.

Wzrostki kościoła i otoczenie (około 1000) a mianowicie wiodła się o patronat królewski. Kościół i kościół dysponował większymi możliwościami finansowymi niż dotychczas. Wiele kościołów mianowicie znajdowało się w otoczeniu miasteczek, miast i wiosek. Kościoły mianowicie podlegały z wiekiem XIV czy XV mogły pomieścić od około 500 do 800 osób.

2. Uposażenie kościoła w średniowieczu

Większość pierwotnych wzniesień kościołów czas powstania datuje się od X do XIII wieku. Była mała i nie posiadała ławy.

Jedynie patron miał prawo ławy w kościele. W XIV wieku pojawiła się większa liczba ołtarzy. W XV wieku kościoły z latem otworzone zostały już do wyjątków. W okresie powojnym istniały ołtarze, a w okresie renesansu - baldachinowe. Istniały również do czasu zmian wprowadzonych przez II Sobór Watykański, który usunął ołtarz w formie stołu.

Tabernakulum (łac. tabernaculum - namiot przemieszczalny) to miejsce przechowywania Najświętszego Sakramentu. W okresie gotyckim pojawiła się liczba podwójnych tabernakulum (1345-1500). W nowym budownictwie zwyczaj tabernakulum zostało się tam, gdzie dawniej był ołtarz. W tym czasie i renesansu tabernakulum w kształcie kaptusia. Tabernakulum było one ogólniejsze i niekiedy posiadało kaptur. Tabernakulum występowało jako szereg rzeźbionych z marmuru.

Kościół (łac. ecclesia - zgromadzenie) stanowił w średniowieczu był typem kościoła typowy w XVI wieku - Kościół Rzymski. Kościół (łac. ecclesia) był zbudowany z sprowadzania i posiadał bardzo różnorodny kształt.

Podstawne elementy (łac. partium) było podziałem na prezbiterium, nawę, transepty, absydę, kaplicę, wieżę dzwonową. Wzniesienie kościoła z wiekami było różnorodne. Do VI wieku chrześcijaństwo było zwrócone ku wschodowi. Wzniesienie kościoła z wiekami było różnorodne. Wzniesienie kościoła z wiekami było różnorodne. Wzniesienie kościoła z wiekami było różnorodne.

Ambona (gr. szczyt, podwyższenie) - to miejsce służące kapłanom do czytania tekstów liturgicznych i głoszenia kazań. Pojawia się ona w XV wieku. W kościołach chrześcijańskich umieszczana była zazwyczaj po lewej stronie nawy głównej. Zgodnie z wytycznymi Soboru Watykańskiego II, ambona miała znajdować się w okolicy ołtarza, aby umożliwić najlepszy kontakt mówcy z wiernymi. Nie mogła być zbyt wysoka, ani rozbudowana, aby nie odciągać uwagi wiernych¹⁷.

Ambona

3. Źródła utrzymania kościoła

Proboszczowie czerpali dochody z ziemi (1-4 łanów) przyznanej przez fundatora, z części dziesięcin, kolędy i tacy. Koszty renowacji kościoła rozkładały się między plebana, a resztą wiernych w stosunku 1:2. Ludność kmiecia miała obowiązek płacenia dziesięciny kościołowi parafialnemu lub innej instytucji narzuconej z góry przez władze kościelne. Rycerstwo płacące dziesięcinę ze swoich gruntów miało prawo wyboru, na rzecz jakiej instytucji kościelnej chce ją płacić.

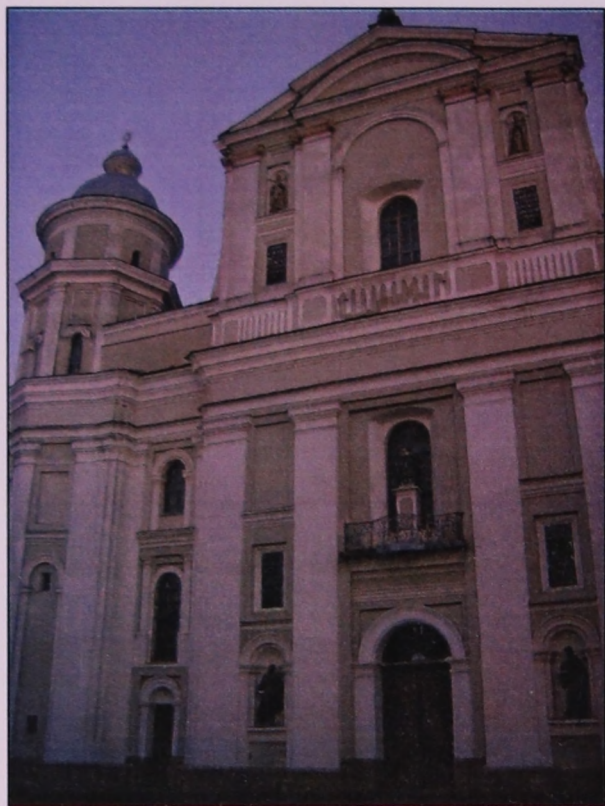

Antoine (gr. szczyt podwyższenia) - to miejsce stało się
kapłanem do czytania ksiąg liturgicznych i głoszenia
kazań. Pojawia się ona w XV wieku. W kościołach
chrześcijańskich umieszczano ją w miejscach, gdzie
stanoła nawa główna. Zgodnie z wytycznymi Soboru
Watykańskiego II, ambona miała znajdować się w ołtarzu
ołtarza, aby umożliwić najlepszy kontakt z wiernymi.
nie mogła być zbyt wysoka, ani
rozdzielona, aby nie odciągała uwagi wiernych.

3. Środki utrzymania kościoła

Procesoryczne części kościoła (1-4) przetrwały przez lata, a
z części dziesięcin, kościoły i tary. Kościoły renowacji kościoła zostały
płonące a reszta wzięta w stanisku 1.2. Ludność kościoła miała obowiązek
płacić dziesięcinę kościołowi, podlegającemu mu, lub innemu kościołowi, z
którym kościół miał związek. Dziesięcinę kościołowi należało płać
przez władze kościelne. Kościoły kościołowi kościołowi kościołowi
prawo wyboru, na trzech części kościołowi kościołowi kościołowi.

Rozdział III: Dzieje diecezji łuckiej

Katedra w Łucku

W 1358 roku utworzona została diecezja włodzimierska. W roku 1405 z części diecezji włodzimierskiej utworzono biskupstwo łuckie. Obie diecezje - włodzimierska i łucka w 1425 roku zostały połączone. Stolicę diecezji przeniesiono z Włodzimierza do Łucka¹⁸.

Papież Grzegorz XI bullą z 13 lutego 1375 roku ustanowił metropolię w Haliczu, poddając pod jej władzę biskupstwa w Przemyślu, Chełmie i Włodzimierzu. Antypapież - Jan XXIII - 20 sierpnia 1412 roku zezwolił na przeniesienie arcybiskupstwa z Halicza do Lwowa i mianował arcybiskupem Mikołaja Trąbę. Ten nie przyjmuje konsekracji na arcybiskupa halickiego. Po jego rezygnacji archidiecezją zarządzał jako administrator kościoła lwowskiego biskup przemyski - Maciej. Jako nowy arcybiskup odbył on uroczysty wjazd do Lwowa

w towarzystwie starosty Rusi i innych dostojników w wigilię Bożego Narodzenia 1414 roku.

Arcybiskupstwu lwowskiemu podporządkowane zostały wszystkie biskupstwa łacińskie na Rusi, a więc także i łuckie¹⁹.

Według Stanisława Litaka diecezja łucka tuż przed pierwszym rozbiorem Polski w roku 1772 dzieliła się na dwa archidiakonaty: brzeski i łucki. W skład archidiakonatu łuckiego wchodziło 6 dekanatów (Braclaw, Dubno, Krzemieniec, Włodzimierz, Zaslav, Zbaraż), a brzeskiego 8 dekanatów (Bielsk Podlaski, Brańsk, Drohiczyn, Janów Podlaski, Kamieniec Litewski, Łosice, Szereszów, Węgrów).

Do dekanatu brańskiego należało 14 parafii: Brańsk, Dąbrowa Wielka, Dąbrówka Kościelna, Dołubów, Domanów,

Katedra we Lwowie

Rozdział III: Dzieje diecezji łódzkiej

W 1772 roku utworzono nową diecezję łódzką. W roku 1802 z siedzibą w Łodzi utworzono diecezję łódzką. W 1818 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1825 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1845 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1872 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1918 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1925 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1939 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1945 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1972 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1992 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 2002 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 2012 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 2022 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską.

Kamień Łódzki

Kamień Łódzki

Archiwizacja i konserwacja...
 W 1772 roku utworzono nową diecezję łódzką. W 1802 roku diecezja łódzka została utworzona. W 1818 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1825 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1845 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1872 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1918 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1925 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1939 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1945 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1972 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 1992 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 2002 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 2012 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską. W 2022 roku diecezja łódzka została podzielona na diecezję łódzką i diecezję wrocławską.

Łódź, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 1998. Do danych statystycznych dodano dane o diecezjach łódzkiej, wrocławskiej, łódzkiej i wrocławskiej. Łódź, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 1998. Do danych statystycznych dodano dane o diecezjach łódzkiej, wrocławskiej, łódzkiej i wrocławskiej.

Wyszonki Kościelne i okolice

Dziadkowicze, Jabłonka, Jabłoń Kościelna, Kuczyn, Kulesze, Pobikrowy (Pobikry), Rudka, Wysokie Mazowieckie, Wyszonki.

Mapa dekanatu brańskiego według St. Litaka - Atlas...,s. 131.

W Brańsku i Wysokiem Mazowieckiem patronat był królewski, a w pozostałych - szlachecki. W parafii Rudka kościół był murowany, a w pozostałych istniały świątynie drewniane. Dekanat brański liczył około 1320 km² czyli na jedną parafię przypadało około 94 km². Znajdująca się w bliskiej odległości od Wyszonek parafia Ciechanowiec razem z dziesięcioma innymi (Drohiczyn, Granne, Mielnik, Niemirów, Ostrożany, Pierlejew, Sady, Siemiatycze, Śledzionów, Winna) należała do dekanatu w Drohiczynie. Na zachód od dekanatu brańskiego znajdował się dekanat andrzejowski należący do diecezji płockiej. Należało do niego 10 parafii (Andrzejewo, Czyżewo, Kołaki, Nur, Rosochate Kościelne, Rutki, Zambrów, Zaręby, Zawady, Zuzela).

Usytuowanie: Lublin, Kielce, Kielec, Kielec, Kielce (Polska)
Rudka, Wyższe Mazowieckie, Wysokie

Mapa obszaru powiatu Wysokie Mazowieckie

W Bransku i Wysokim Mazowieckim powiaty były rozłożone w niewielkich -
 zachodni. W powiaty Ruda kielecka był mierzony a w powiaty polski
 świętynie drewniane. Długość powiatu wynosiła ok. 150 km, czyli na jedną stronę
 przysiadła około 94 km. Znajdują się w bliskiej odległości od Wysokiego powiatu
 Ciechanowice i tam z miejscowości: Brzesko, Kielce, Kielce, Kielce,
 Ostrowiec, Piętaszów, Szymbark, Biedonin, Włocławek, Włocławek, Włocławek
 w Drohiczynie. Na zachód od dolnej granicy powiatu znajdują się doliny
 andrzejowski należą do doliny pińskiej, doliny do niego należą
 (Andrzejewo, Czerwone, Kobieli, Nowe Wesołe, Kocińska, Ruda, Niesław, Kąty,
 Zawady, Zaspa)

Po trzecim rozbiorze część diecezji łuckiej została włączona do Rosji, a część do Austrii i Prus. Część rosyjska diecezji łuckiej została połączona z diecezją żytomierską (1798 rok) i podporządkowana metropolii mohylowskiej utworzonej przez papieża - Piusa VI²⁰.

Metropolii tej podporządkowano wszystkie diecezje wschodnie włączone do carskiej Rosji. Diecezja łucko-żytomierska posiadała jednego ordynariusza, ale były to odrębnie działające diecezje. W latach 1860-1905 zlikwidowano na ich terenie 39 parafii²¹.

Po I wojnie światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości diecezja łucka została włączona do metropolii lwowskiej wchodzącej w skład Rzeczypospolitej, a diecezja żytomierska pozostała w bolszewickiej Rosji. Po II wojnie światowej prawie cała diecezja łucka znalazła się poza granicami Polski²².

Pius VI

Po trzecim rozdziale...
Rozdział drugi do Austrii i Prus...
została położona z diecezją...
i podporządkowana metropolii...
papieża - Piusa VI°.
Metropolia tej podporządkowana...
włączona do diecezji...
pozostała jedyną...
diecezją. W latach 1861-1905...
parafii.
Po I wojnie światowej...
niepodległości...
lwowskiej...
w polskiej...
poza granicami Polski^o.

Rozdział IV. Powstanie diecezji w Wigrach, Augustowie, Sejnach i Łomży

Do rozbiorów Rzeczypospolitej zakres terytorium diecezji był ściśle określony i administracja kościelna była stabilna. Po rozbiorach diecezje zostały podzielone i trzeba było tworzyć nowe ośrodki administracyjne. Po trzecim rozbiorze Polski w 1795 roku Prusy otrzymały 90 parafii z diecezji wileńskiej, 44 z łuckiej i 15 ze żmudzkiej. Dla tych 149 parafii, w tym parafii Wyszonki, należącej do dekanatu brańskiego, 16 marca 1799 roku papież Pius VI bullą „*Saepe factum est*” tworzy diecezję w Wigrach. Zgodnie z postanowieniami zawartymi w 1807 roku w Tylży, diecezja wigierska traci 53 parafie, gdyż dekanaty: Białystok, Bielsk, Brańsk, Drohiczyn, Knyszyn i Sokółka w całości lub w części zostały wcielone do Rosji jako tzw. obwód białostocki. Parafia Wyszonki pozostała w Księstwie Warszawskim, ale została włączona do nowo utworzonego dekanatu w Tykocinie²³.

W 1818 roku do pozostających w Królestwie Polskim 96 parafii z diecezji wigierskiej dołączono trzy dekanaty z diecezji płockiej: Łomżę, Wąsorz i Wiznę. 30 czerwca 1818 roku papież Pius VII bullą „*Ex imposita nobis*” utworzył diecezję augustowską czyli sejneńską (siedziba biskupa). W jej skład wchodziła również parafia Wyszonki. W 1820 roku biskup Gołaszewski dokonał nowego podziału. Wyszonki włączono wówczas do dekanatu wysockiego²⁴.

Katedra w Łomży

metropolii: gnieźnieńskiej i lwowskiej, istniejących w okresie przedrozbiorowym, doszła metropolia warszawska utworzona w czasie niewoli oraz metropolia krakowska i wileńska powołana do życia w 1925 roku. W skład metropolii wileńskiej weszły diecezje: wileńska, pińska i łomżyńska²⁶. W 1925 roku Wyszonki znalazły się w nowo utworzonej diecezji łomżyńskiej i pozostały w dekanacie wysoko-mazowieckim²⁷. W czasie II wojny światowej w diecezji łomżyńskiej zniszczono 80 kościołów²⁸.

Po I wojnie światowej z tejże diecezji odeszły do Litwy dekanaty: Kalwaria, Mariampol, Sejny (częściowo), Wiłkowyszki i Władysławów - razem 55 parafii. Do pozostałych w Polsce parafii dołączono trzy dekanaty z diecezji płockiej: Czyżew, Ostrołękę i Ostrów Mazowiecki. 28 X 1925 roku papież Pius XI bullą „*Vixdum Poloniae unitas*” powołał do istnienia diecezję łomżyńską²⁵.

Do dwóch

Herb diecezji łomżyńskiej

Rozdział V: Parafia Wyszonki Kościelne

1. Powstanie i dzieje parafii

Parafia Wyszonki Kościelne pod wezwaniem Nawiedzenia NMP i Leonarda Opata została erygowana w 1464 roku²⁹. Parafii nadano wówczas odpusty Nawiedzenia NMP oraz św. Leonarda, a w XVIII i XIX wieku dodatkowo św. Antoniego z Padwy³⁰. Fundatorami drewnianej świątyni byli właściciele tej wsi - rodzina Wyszyńskich (Paweł, Stefan i Wielisław)³¹. Na uposażenie parafii przekazano 2 łany ziemi oraz karczmę³².

W czasie „potopu szwedzkiego” w 1657 roku Szwedzi spalili w Wyszonkach drewniany kościół³³. W jego miejsce wzniesiono nowy, który spłonął w roku 1674³⁴. W 1716 roku Krzysztof Wyszyński zbudował nową drewnianą świątynię p.w. Nawiedzenia NMP. Parafia została ponownie erygowana w roku 1722³⁵. W 1802 roku remontem kościoła zajął się hrabia Ossoliński³⁶.

Kościół parafialny sprzed 1939 roku

W roku 1912 spłonął drewniany kościół i uszkodził ścianę budowanego od 1899 roku według projektu Franciszka Przecławskiego nowego kościoła murowanego³⁷. W czasie I wojny światowej pociski artyleryjskie uszkodziły ściany i dach świątyni. W Roczniku Diecezji Łomżyńskiej i na tablicy znajdującej się w kościele istnieje następująca informacja: „Obecny kościół p.w. Narodzenia NMP zbudowany w latach 1904-1912 staraniem księdza Antoniego Żochowskiego, pobłogosławiony w 1926 roku przez biskupa łomżyńskiego Romualda Jałbrzykowskiego. Kościół zniszczony

Rozdział V: Parafia Wyszukiwanie Katedra

1. Powstanie i dzieje parafii

Parafia Wyszukiwanie Katedra pod nazwą św. Leonarda Opata została erygowana w 1454 roku. Parafia ma prawo własności odparafii. W 1516 roku św. Leonarda z w. XVII i XIX wieku dotychczas św. Antoniego z Padwy. Fundatorem dzwonnicy był właściciel tej wsi - książę Wyszukiwanie (Paweł Stefan i Władysław). Na terenie parafii przekazywane były ziemi oraz karczma.

W czasie „powstania szlacheckiego” w 1831 roku szlachta spaliła w Wyszukiwaniu dzwonnicy kościoła. W jego miejsce wzniesiono nowy, który ukończono w roku 1837. W 1816 roku Katedra Wyszukiwanie stała się parafią pod nazwą św. Leonarda. W 1802 roku na terenie kościoła znajdował się także Opatów.

Kościół parafialny przed 1837 rokiem

W roku 1912 spłonęła dzwonnica kościoła i odbudował ją pod patronatem od 1899 roku według projektu francuskiego inżyniera budowlanego. W czasie I wojny światowej parafia angażowała się w działalność społeczną. W Roczniku Diecezji Łowickiej i na stronie internetowej parafii w kościele istnieje następująca informacja: „Odbudowę kościoła św. Leonarda Wyszukiwanie w latach 1904-1912 staraniem byłego inżyniera X. Katedra pod patronatem w 1925 roku przez biskupa łowickiego przeznaczył do budowy Katedra Wyszukiwanie”.

w 1944 roku został odbudowany i wyposażony staraniem proboszczów: księdza Antoniego Godlewskiego, księdza Antoniego Kapustę i księdza Kazimierza Chrzanowskiego. Konsekrowany 8 września 1984 roku przez biskupa łomżyńskiego - Juliusza Paetza”³⁸.

Kościół w Wyszonkach zniszczony przez hitlerowców w 1944 roku

W okresie odbudowy świątyni nabożeństwa odbywały się w drewnianym domu parafialnym, który znajdował się w pobliżu obecnej organistówki. Po odbudowaniu świątyni, w domu tym mieściły się: poczta, sklep i trzy izby lekcyjne. Drewniany dom parafialny po pewnym czasie został przeniesiony do Szepietowa i pełnił funkcję kaplicy do czasu zbudowania murowanego kościoła.

Główną rolę przy odbudowie celowo zniszczonej przez hitlerowców świątyni odegrał ksiądz Antoni Godlewski. Opracował harmonogram, według którego parafianie z poszczególnych wiosek brali udział w odgruzowywaniu kościoła. Ja też jako młodzieniec uczestniczyłem w tych pracach.

Organistówka

W Wyszonkach Kościelnych prężnie działał chór parafialny, który swoim śpiewem uświetniał uroczystości religijne.

Chór kościelny w Wyszonkach Kościelnych (1987 rok)

Do odbudowy, a szczególnie do wyposażenia kościoła w Wyszonkach, oprócz księdza Godlewskiego, przyczynili się inni proboszczowie: ksiądz Antoni Kapusta i ksiądz Kazimierz Chrzanowski.

KSIĄDZ ANTONI KAPUSTA (1970-1983) według kroniki parafialnej przyczynił się do:

- odbudowy wież kościelnych
- pomalowania kościoła (wykonawcą był Pan Moczydłowski z Białegostoku)
- położenia posadzki w kościele
- opracowania projektu ołtarza głównego i soborowego (wykonanego przez Hofmana z Brańska)
- rozpoczęcia budowy murowanego domu parafialnego zwanego organistówką

Wnętrze kościoła w Wyszonkach Kościelnych

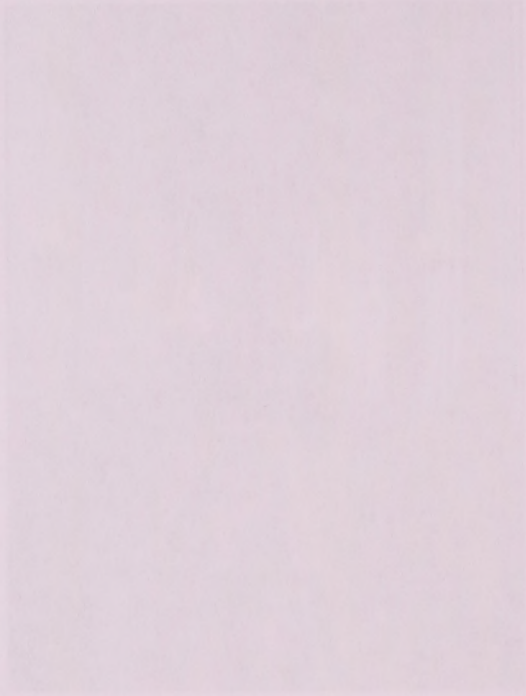
KSIĄDZ KAZIMIERZ CHRZANOWSKI (1983-2005) zgodnie z kroniką parafialną:

- w 1983 roku wprowadził organistę i kościelnego do nowych mieszkań organistówki
- w 1985 roku odbudował starą kaplicę na cmentarzu z 1883 roku, która była zniszczona w czasie I i II wojny światowej. Z jego inicjatywy zbudowano około 700 metrów murów przy cmentarzu
- w 1989 roku z polecenia księdza Chrzanowskiego Józef Kulesza z Zalesia Nowego wykonał cztery duże konfesjonały, a dwa dostosował do stylu kościoła
- przeprowadził generalny remont plebanii i budynków gospodarczych.

Do odbudowy, a szczególnie do wyposażenia kościoła w Wyższych, opiece księdza Godlewskiego, przyczynili się inni proboszczowie: ksiądz Antoni Kapusta i ksiądz Kazimierz Czarnowski.

KSIAŹ ANTONI KAPUSTA (1970-1983) według kroniki parafialnej przyczynił się do:

- odbudowy wieży kościelnych
- pomalowania kościoła (wykonany był Pan Młodziejowski z Białogostowa)
- położenia posadzki w kościele
- opracowania projektu ołtarza głównego i soborowego (wykonanego przez Irmiona z Białej)
- rozpoczęcia budowy murów przykościelnych zwanego ogrodzeniem

Projekt kościoła w Wyższych kościelnych

KSIAŹ KAZIMIERZ CZARNOWSKI (1983-1995) zgodnie z kroniką parafialną:

- w 1983 roku wprowadził organy i doświetlenie do nowych miejsc organizował
- w 1985 roku odbudował wieżę kościelną na cmentarzu z 1883 roku. Kościół był zamieszany w czasie I i II wojny światowej. Z jego wnętrza zniknęło około 700 metrów murów przykościelnych
- w 1989 roku z polecenia księdza Czarnowskiego ks. Józef Kula z Żelazna Nowego wykonał całą dach kościelny, a dwa dokumenty do stylu kościelnego
- przeprowadził generalny remont świątyni i budynków gospodarczych

- przyczynił się do sprowadzenia firmy z Ciechanowca - „*Wierzy i Romana Godlewskich*” - która rozpoczęła wykonywanie witraży w kościele. Na jednym upamiętniono powierzenie Polski Matce Bożej przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego, a na drugim - oddanie się Ojca Świętego - Jana Pawła II w opiekę Matce Boskiej Fatimskiej.

Witraże z postaciami Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II

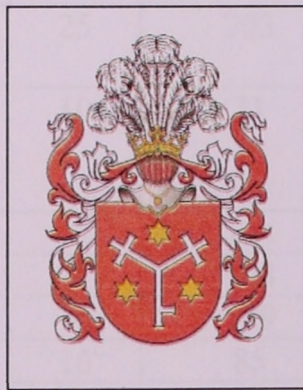
2. Miejscowości należące do parafii Wyszonki Kościelne

Na początku XIII wieku książę Konrad Mazowiecki w dokumencie potwierdzającym uposażenie kościoła plockiego wymienia: „Visuki” (Wyszonki) jako osadę należącą do grodu w Świećku.

Na obszarze objętym tą nazwą znajdują się: Wyszonki Błonie, Wyszonki Klukówek, Wyszonki Kościelne, Wyszonki Nagórki, Wyszonki Posele, Wyszonki Piechacze, Wyszonki Włosty, Wyszonki Wojciechy, Wyszonki Wypychy. Wszystkie miejscowości należą do kościoła parafialnego w Wyszonkach Kościelnych i do gminy Klukowo. Tylko Wyszonki Posele należą do gminy Piekuty³⁹. Miejscowości o nazwie Wyszonki zostały zasiedlone i zamieszkiwane przez Wyszyńskich herbu: Roch, Trzywdar i Pierzchała, Grabie⁴⁰.

Herb Roch

Herb Trzywdar

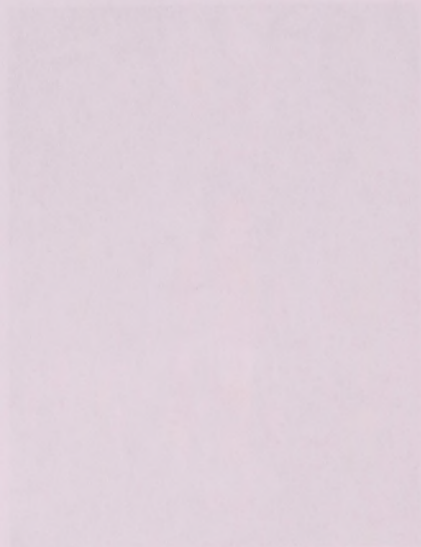

Herb Pierzchała

Herb Grabie

• przycięty nie do spowijania (złoty z czerwonym) - „Wzrostki i labale”
Godziński - „Wzrostki i labale” - „Wzrostki i labale”
upamiętnienie powstania Polaków w 1831 roku przez Fryderyka
Wyszynskiego, a na drugim - odwołanie się do 1831 roku - „Wzrostki i labale”
w opisie Miasta Białej Góry

Wzrostki i labale, Miasto Białej Góry, 1831 r.

2. Miejscowości należące do parafii Wyszynki-Królowa

Na początku XIII wieku król Kazimierz Wielki w ramach polityki państwa
upamiętnił „Wzrostki i labale” - „Wzrostki i labale”
do góry w labale.

Na obszarze objętym w tym czasie, w Wyszynki-Królowa,
Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa,
Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa,
miejscowości należące do parafii Wyszynki-Królowa i do
gminy Królowa. W tym Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa,
o nazwie Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa,
Koch, Wyszynki-Królowa, Wyszynki-Królowa.

Wzrostki i labale

Wzrostki i labale

Wzrostki i labale

Wzrostki i labale

Wyszonki Kościelne i okolice

W spisie z 1827 roku wymieniono dodatkowo: Wyszonki Chorążyce, Kostry Litwa, Kostry Noski, Kostry Podświetkowięta, Kostry Stare, Kostry Śmiejski, Warele Filipowicze, Warele Nowe, Warele Stare, Wyliny Ruś, Zalesie Nowe i Zalesie Stare⁴¹.

Wykaz miejscowości należących do parafii Wyszonki Kościelne w 1827 i 2008 roku przedstawiam w poniższej tabeli.

TABELA: WIOSKI PARAFII WYSZONKI KOŚCIELNE Z 1827 I 2008 ROKU

L p	1827		2008		
	NAZWA MIEJSCOWOŚCI	LICZBA domów	LICZBA mieszkańców	NAZWA MIEJSCOWOŚCI	UWAGI
1.	Wyszonki Kościelne	20	168	Wyszonki Kościelne	
2.	Wyszonki Błonie	15	103	Wyszonki Błonie	
3.	Wyszonki Klukówek	-	-	Wyszonki Klukówek	
4.	Wyszonki Nagórki	12	67	Wyszonki Nagórki	
5.	Wyszonki Posele	9	51	_____	należą do parafii Dąbrówka Kościelna
6.	Wyszonki Piechacze	4	27	_____	połączone z Zalesiem Starym
7.	Wyszonki Włosty	4	27	Wyszonki Włosty	
8.	Wyszonki Wojciechy	9	75	Wyszonki Wojciechy	
9.	Wyszonki Wypychy	10	89		
10	Wyszonki Chorążyce	2	11	_____	wieś nie istnieje
11	Wyszonki Kaliski	-	-	Wyszonki Kaliski	
12	Kostry Podświetkowięta	16	125	Kostry Podświetkowięta	
13	Kostry Stare	30	212	Kostry Stare	
14	Kostry Śmiejski	21	116	Kostry Śmiejski	
15	Kostry Litwa	15	74	_____	należy do parafii Dąbrówka Kościelna od 3 lipca 1914 roku
16	Kostry Noski	25	203	_____	należą do parafii Piekuty
17	Warele Filipowicze	10	71	_____	należą do parafii Wojny Krupy od 1 marca 1973 roku
18	Warele Nowe	27	124	Warele Nowe	
19	Warele Stare	21	108	Warele Stare	
20	Wyliny Ruś	14	139	Wyliny Ruś	
21	Zalesie Nowe	16	85	Zalesie Nowe	
22	Zalesie Stare	13	79	Zalesie Stare	

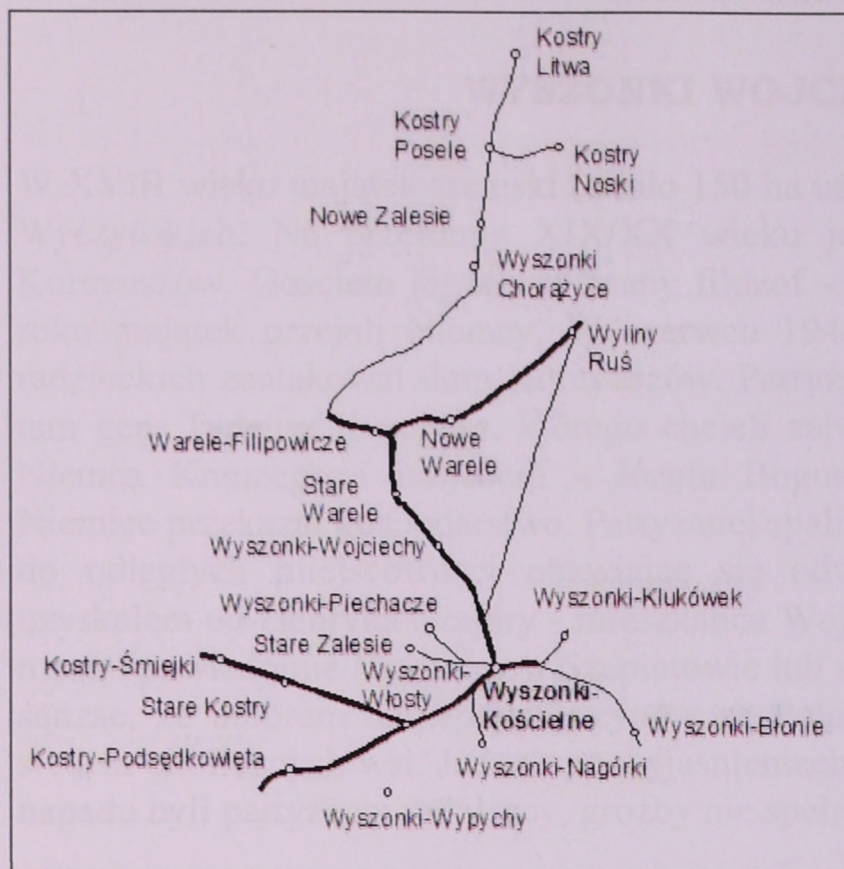
W opisie z 1827 roku wymieniono dołki: Wyszukiwanie, Charyz, Karty Lina, Karty Hosi, Karty Polkowice, Karty Star, Karty Smigol, Wale Filipowice, Wale Nowe, Wale Star, Wily Ruc, Kalisz Nowe i Kalisz Star.

Wykaz miejscowości nalezących do parafii Wyszukiwanie i Kalisz w 1827 i 2008 roku przedstawiam w poniższej tabeli.

Tabela 1. WYKAZ PARAFII WYŻUKIWIENIE I KALISZ W 1827 I 2008 ROKU

Lp.	NAZWA	1827		Lp.	NAZWA	WYKAZ
		1827	2008			
1	Wyszukiwanie	10	10	1	Wyszukiwanie	Wyszukiwanie
2	Wale Nowe	10	10	2	Wale Nowe	Wale Nowe
3	Wale Star	10	10	3	Wale Star	Wale Star
4	Wily Ruc	10	10	4	Wily Ruc	Wily Ruc
5	Kalisz Nowe	10	10	5	Kalisz Nowe	Kalisz Nowe
6	Kalisz Star	10	10	6	Kalisz Star	Kalisz Star
7	Charyz	10	10	7	Charyz	Charyz
8	Karty Lina	10	10	8	Karty Lina	Karty Lina
9	Karty Hosi	10	10	9	Karty Hosi	Karty Hosi
10	Karty Polkowice	10	10	10	Karty Polkowice	Karty Polkowice
11	Smigol	10	10	11	Smigol	Smigol
12	Wyszukiwanie	10	10	12	Wyszukiwanie	Wyszukiwanie
13	Wale Nowe	10	10	13	Wale Nowe	Wale Nowe
14	Wale Star	10	10	14	Wale Star	Wale Star
15	Wily Ruc	10	10	15	Wily Ruc	Wily Ruc
16	Kalisz Nowe	10	10	16	Kalisz Nowe	Kalisz Nowe
17	Kalisz Star	10	10	17	Kalisz Star	Kalisz Star
18	Charyz	10	10	18	Charyz	Charyz
19	Karty Lina	10	10	19	Karty Lina	Karty Lina
20	Karty Hosi	10	10	20	Karty Hosi	Karty Hosi
21	Karty Polkowice	10	10	21	Karty Polkowice	Karty Polkowice
22	Smigol	10	10	22	Smigol	Smigol
23	Wyszukiwanie	10	10	23	Wyszukiwanie	Wyszukiwanie

Wyszonki Kościelne i okolice

Przestrzenne rozmieszczenie miejscowości należących do parafii Wyszonki Kościelne w 1827 r.

Ksiądz dr Jerzy Ryszard Kruszewski - obecny proboszcz parafii w Wyszonkach - w pracy pt: „*Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818 - 1925*” w następujący sposób wyjaśnia pochodzenie nazw miejscowości tejże parafii. „Przyjmując za kryterium podziału człon nazwy, można wyodrębnić cztery grupy miejscowości: Kostrzy (pięć wiosek), Warele (3), Wyszonki (11), Zalesie (2). Nazwy te wywodzą się od osiadłych tu rodów, od osób (patronomiczne) oraz terenu (topograficzne). Wioski, w nazwach których istnieje człon Kostrzy były zamieszkane przez ród Kostrów i od niego przyjęły nazwę. Warele - człon ten pochodzi od

założyciela tych osad - „Warela” lub też „Wargela”. Nazwę grupy Wyszonki tłumaczy się imieniem założyciela - „Wyszon” lub „Wyszemir”, od niego wywodzi się ród, który zasiedlał te wioski. Zalesie jest nazwą topograficzną. Była ona zamieszkała przez Zaleśnych później Zaleskich. Wioski te nazywano Zalesiem, ponieważ były one położone w stosunku do kościoła poza lasem. Druga część nazw jest podobnego pochodzenia np: Błonie - od równiny pokrytej trawą, Wojciechy - od imienia założyciela osady, Podśędkowięta - od funkcji jaką piastował założyciel osady (podśęddek), Ruś - od przybyłych z Rusi kolonistów”⁴².

Spośród wyżej wymienionych miejscowości pragnę omówić dokładniej cztery wsie - Wyliny Ruś, Wyszonki Wojciechy, Warele Stare i Wyszonki Kościelne.

WYLINY RUŚ

Miejscowość ta posiada kapliczkę oraz groby po żołnierzach niemieckich z czasów I wojny światowej. Nieopodal wsi znajduje się majątek byłego dziedzica Mystkowskiego herbu Puchała. Są tu ruiny pałacu, zachowana stajnia oraz dom dla służby (czworaki)⁴³.

Herb Puchała

Kuchnia to jest...
Kuchnia to jest...
Kuchnia to jest...

Plan wystawy w pawilonie Kuchnia i Olej

Kuchnia to jest...
Kuchnia to jest...
Kuchnia to jest...

Wystawki Kuchnia i Olej...
Wystawki Kuchnia i Olej...

WYWIADY

Wystawca

Wystawca...
Wystawca...

WYSZONKI WOJCIECHY

W XVIII wieku majątek ziemski (około 150 ha użytków rolnych) należał do rodziny Wyszyńskich. Na przełomie XIX/XX wieku jego właścicielem została rodzina Kurcyuszów. Gościem jej bywał znany filozof - Władysław Tatarkiewicz. W 1941 roku majątek przejęli Niemcy. W czerwcu 1944 roku duży oddział partyzantów radzieckich zaatakował dom Kurcyuszów. Partyzanci zapewne sądzili, że przebywa tam gen. Tadeusz Kurcyusz, którego chcieli zabić. Zamordowano administratora - Niemca Krauzego i inżyniera - Józefa Bogusławskiego, któremu wspomniany Niemiec przekazał gospodarstwo. Partyzanci spalili pałac. Okoliczna ludność uciekła do odległych miejscowości obawiając się odwetu⁴⁴. Według informacji, które uzyskałem od Henryka Szafary - mieszkańca Wojciech, jego ojciec - sołtys tej wsi - musiał powiadomić Niemców w Szepietowie lub w Chorążycach o napadzie. Niemcy sądząc, że autorem haniebnych czynów są Polacy, w akcie zemsty chcieli spalić siedem okolicznych wsi. Jednak po wyjaśnieniach uratowanej Niemki, że sprawcami napadu byli partyzanci radzieccy, groźby nie spełnili.

WARELE STARE

Dom rodziny Białych

Warele Stare - to moja rodzinna miejscowość. Od 17 września 1939 do 22 czerwca 1941 roku znajdowała się pod okupacją radziecką, a następnie do 28 lipca 1944 roku pod - niemiecką. Na tym terenie działali partyzanci dążący do utrzymania poprzedniego ustroju i partyzanci - miejscowi bandyci, którzy rabowali i mordowali niewinnych ludzi. W Warelach trzech z nich zamordowało pięciu Rosjan i dwie Rosjanki (matkę i córkę) oraz polskiego żołnierza, który uciekł z niewoli radzieckiej. Wszyscy pomordowani zostali pochowani w zbiorowej mogile przy drodze prowadzącej z Warel Filipowicz do Warel Starych.

WYBÓREK WŁOŚCIWY

W XVIII wieku majątek ziemski w powiecie 150 ha. W XIX wieku w powiecie 150 ha. W XX wieku w powiecie 150 ha. W XXI wieku w powiecie 150 ha. W XXII wieku w powiecie 150 ha. W XXIII wieku w powiecie 150 ha. W XXIV wieku w powiecie 150 ha. W XXV wieku w powiecie 150 ha. W XXVI wieku w powiecie 150 ha. W XXVII wieku w powiecie 150 ha. W XXVIII wieku w powiecie 150 ha. W XXIX wieku w powiecie 150 ha. W XXX wieku w powiecie 150 ha.

WYBÓREK WŁOŚCIWY

W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości. W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości.

W tym miejscu znajduje się opis i dane dotyczące wybranych nieruchomości.

WYSZONKI KOŚCIELNE

Wyszonki Kościelne leżą nad rzeką Nurzec. Oprócz Polaków, wieś tę zamieszkiwali również Żydzi. W 1827 roku Wyszonki posiadały drewniany kościół parafialny, szkołę początkową, przytułek dla ubogich i dwa wiatraki. Po II wojnie światowej w Wyszonkach istniała siedmioklasowa szkoła podstawowa, do której uczęszczałem. Kierownikiem szkoły był Szczepan Warakomski.

Uczniowie 7 klasy Szkoły Podstawowej w Wyszonkach Kościelnych (1949 rok)

Zajęcia lekcyjne odbywały się w prywatnych mieszczeniach Państwa Chormańskich, Niemyjskich i Miazgów oraz w trzech izbach domu parafialnego. Obecnie w murowanym budynku mieści się sześcioletnia szkoła podstawowa. Jej dyrektorem jest Pani mgr Ewa Falkowska. Również po II wojnie światowej w Wyszonkach istniał ośrodek zdrowia mieszczący się w drewnianym, prywatnym domu. Obecna przychodnia zdrowia znajduje się w zbudowanym po wojnie murowanym budynku.

Stare drewniane budynki ośrodka zdrowia i „szkoły”

WYŻSZA SZKOŁA

Wysokość kształcenia jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na jakość kształcenia. W 1927 roku Wysokość kształcenia została określona w ustawie o szkolnictwie wyższym. Po II wojnie światowej w Wysokości kształcenia nastąpiła zmiana. Do 1945 roku kształcenie wyższe było w Polsce jednolite. Po wojnie nastąpiła jego podział na wyższe i średnie. W 1949 roku nastąpiła kolejna zmiana. Wówczas to nastąpiła likwidacja uczelni wyższych i utworzenie uczelni wyższych i średnich.

Uczelnia wyższa w Warszawie, 1949 rok

Zmiana kształcenia nastąpiła w wyniku reformy szkolnictwa wyższego. W 1949 roku nastąpiła likwidacja uczelni wyższych i utworzenie uczelni wyższych i średnich. W 1954 roku nastąpiła kolejna zmiana. Wówczas to nastąpiła likwidacja uczelni wyższych i utworzenie uczelni wyższych i średnich. W 1959 roku nastąpiła kolejna zmiana. Wówczas to nastąpiła likwidacja uczelni wyższych i utworzenie uczelni wyższych i średnich.

Uczelnia wyższa w Warszawie, 1959 rok

Kaplica cmentarna

Okolo 200 metrów od kościoła parafialnego znajduje się cmentarz. Nie ma wzmianki o dacie jego założenia. Pierwszym miejscem cmentarnym było najbliższe otoczenie kościoła. W Polsce praktyki chowania zmarłych przy kościołach zanikają w XVIII wieku. W 1883 roku staraniem Feliksa Grabowskiego zbudowano na cmentarzu kaplicę⁴⁵. Została ona zniszczona podczas I i II wojny światowej, a odnowiona w 1985 rok przez księdza Chrzanowskiego⁴⁶.

Grób rodziny
Białych

Grób księdza
Godlewskiego

3. Proboszczowie parafii Wyszonki Kościelne

Proboszczami parafii Wyszonki Kościelne w latach 1778 - 2005 byli:

- **Józef Reinigh** (1778 - 1811)
- **Franciszek Jabłowski** (1811 - 1817)
- **Mikołaj Blocki** (1817 - 1825)
- **Szymon Gąsowski** (1837 - 1867)
- **Wincenty Kuderkiewicz** (w 1863 r. był administratorem, a w l. 1891-1897 był proboszczem)
- **Michał Wiliamowicz** (1898 - 1899)
- **Antoni Żochowski** (1904 - 1912)
- **Feliks Tyszka** (1912 - 1928)
- **Czesław Dziondziak** (1928 - 1938)
- **Czesław Ostrowski** (1938 - 1946)
- **Antoni Godlewski** (1946 - 1952)

Po śmierci księdza Antoniego Godlewskiego funkcję proboszcza przez pewien czas sprawował ksiądz Guzewicz z Hodyszewa. Wprawdzie nie ma o nim wzmianki w dokumentach parafialnych, ale wiem, że był proboszczem. Pamiętam, bowiem, jak sam pomagałem Mu w przygotowaniu dzieci do I Komunii świętej.

- **Jan Murawski** (1952 - 1970)
- **Antoni Kapusta** (1970 - 1983)
- **Kazimierz Chrzanowski** (1983 - 2005)
- **Jerzy Kruszewski** (2005 do dzisiaj)⁴⁷

4. Księża pochodzący z tej parafii

■ **Ksiądz kanonik Stanisław Biały** - urodził się 26 listopada 1936 roku w Warelach Starych, syn Józefa i Stanisławy z domu Mojsa. Po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Olsztynie 18 lutego 1962 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Pełnił funkcję wikarego w Pasymiu i Ząbrowie. Po dwóch latach kapłaństwa został pierwszym proboszczem w Nowakowie koło Elbląga. Początkowo nabożeństwa odbywały się w drewnianej kaplicy - dawnym domu Hitlerjugend.

Ksiądz Stanisław wybudował murowane: kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i plebanię. W nowym kościele zaprojektował ołtarz soborowy, dwa boczne ołtarze, trzy konfesjonały i witraże. Brał czynny udział w ich powstawaniu.

**Drewniana kaplica;
w tle nowy kościół
w Nowakowie**

**Wnętrze kościoła p.w. Wniebowzięcia
NMP w Nowakowie**

Ksiądz Stanisław dał się poznać nie tylko jako dobry duszpasterz, ale jako społecznik zaangażowany w pomoc dla mieszkańców swojej i sąsiednich parafii. To on był pomysłodawcą budowy wodociągów w Nowakowie. Gdy w roku 1983 powódź doszczętnie zniszczyła domostwa Jego parafian stanął na wysokości zadania, pomagając im w różnoraki sposób. To z Jego inicjatywy napływały z zagranicy do Nowakowa dary dla powodzian. Od 20 lat

jest prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej w Nowakowie, kapelanem Związku Sybiraków i duszpasterzem rolników. Za zasługi otrzymał od władz samorządowych tytuł „*Honorowego Obywatela gminy Elbląg*”. 19 grudnia 1992 biskup elbląski - dr Jerzy Śliwiński - nadał księdzu Stanisławowi Białemu godność kanonika honorowego, a w 1994 roku - kanonika gremialnego.

W 25 rocznicy święceń kapłańskich ksiądz Stanisław Biały wraz z innymi kapłanami uczestniczył w jubileuszowej Mszy świętej odprawianej w Rzymie przez Papieża - Jana Pawła II.

**Ksiądz Stanisław Biały na audiencji
u Ojca Świętego.**

4. Kształcenie i wychowanie z tej parafii

W 1958 roku

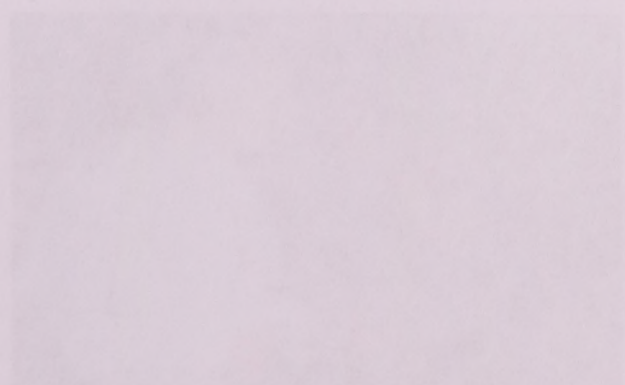
Wzrost i rozwój rodziny

a Ksiądz kanonik Stanisław Biały - urodził się 15 listopada 1918 roku w Wierzbach Starych, syn Józefa i Stanisławy z domu Młojas. Po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Opatowie 15 lutego 1962 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Pełnił funkcję wikariusza w Parafii i Zakonie Bractwa karmelitańskiego w Wierzbach Starych, a następnie wikariusza w Nowym Mieście nad Pilicą. W 1968 roku został pierwszym proboszczem w Nowym Mieście nad Pilicą. W 1970 roku przejął parafię w Wierzbach Starych. W 1972 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1974 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1976 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1978 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1980 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1982 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1984 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1986 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1988 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1990 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1992 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1994 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1996 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1998 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2000 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2002 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2004 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2006 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2008 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2010 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2012 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2014 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2016 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2018 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2020 roku został proboszczem w Wierzbach Starych.

Ksiądz Stanisław Biały urodził się 15 listopada 1918 roku w Wierzbach Starych, syn Józefa i Stanisławy z domu Młojas. Po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Opatowie 15 lutego 1962 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Pełnił funkcję wikariusza w Parafii i Zakonie Bractwa karmelitańskiego w Wierzbach Starych, a następnie wikariusza w Nowym Mieście nad Pilicą. W 1968 roku został pierwszym proboszczem w Nowym Mieście nad Pilicą. W 1970 roku przejął parafię w Wierzbach Starych. W 1972 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1974 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1976 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1978 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1980 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1982 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1984 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1986 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1988 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1990 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1992 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1994 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1996 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 1998 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2000 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2002 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2004 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2006 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2008 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2010 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2012 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2014 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2016 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2018 roku został proboszczem w Wierzbach Starych. W 2020 roku został proboszczem w Wierzbach Starych.

Wzrost i rozwój rodziny

Wzrost i rozwój rodziny

W 1958 roku

■ **Ksiądz kanonik Stanisław Fiedorczyk** - urodził się 29 maja 1910 roku w Wyszonkach Wypychach, syn Antoniego i Emilii z domu Agaciuk. Po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie w 1936 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Pracował jako prefekt w Mrozach, a potem w Sokółce do 1949 roku. Od 1950 do 1974 roku był proboszczem w Trzciannem i pełnił funkcję dziekana knyszyńskiego. Za wzorową pracę biskup nadał mu godność kanonika. Po przejściu na emeryturę napisał pracę pt: „*Kartki z mojego życia - wspomnienia z lat 1920 - 1976.*” Brat księdza - Antoni był cenionym członkiem rady parafialnej. Ksiądz kanonik Stanisław Fiedorczyk zmarł 20 września 2004 roku.

Od góry z lewej strony - księża
A. Godlewski i St. Fiedorczyk;
siedzą misjonarze.

■ **Ksiądz Kazimierz Olędzki (salezjanin)** - urodził się 1 listopada 1941 w Wyszonkach Wypychach, syn Ireny i Mariana. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1969 roku w Łądzie. Od 1988 roku przebywa na misji w Augsburgu.

■ **Ksiądz Mieczysław Ołowski** - urodził się w 1962 roku w Zalesiu Starym, syn Henryka i Marianny. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Turynie otrzymał w 1996 roku święcenia kapłańskie. Obecnie pracuje w Rzymie.

Obrazek z napisem: Od góry: Ksiądz Antoni, Ksiądz Kazimierz, Ksiądz Henryk i Ksiądz Stanisław

Ksiądz kanonik Stanisław Fiedorczak - urodził się 29 maja 1910 roku w Wyszonkach Wypychach, syn Antoniego i Emilii z domu Agaciuk. Po ukończeniu Wszechnicy Szarynowskiej w Łubnowie na 18 września 1936 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Pracował jako prezbiter w Miroszynie, a potem w Szkole do 1949 roku. Od 1950 do 1974 roku był profesorem w Liceum i pełnił funkcję dziekana księżyńskiego. Za wznowienie pracy biskup mianował go poddębickim kanonikiem. Po przejściu na emeryturę napisał prace pt. „Kościół i naród” oraz „Wspomnienia z lat 1950 - 1974”. Był też autorem książki „Kościół i naród”. Antoni był drugim dziekanem parafii w Miroszynie. Ksiądz kanonik Stanisław Fiedorczak zmarł 20 września 2004 roku.

Ksiądz Kazimierz Fiedorczak (Fiedorczak) - urodził się 1 sierpnia 1941 w Wyszonkach Wypychach, syn Henryka i Marianny. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1969 roku w Łubnie. Od 1988 roku przebywał na emeryturze w Łubnie.

Ksiądz Stanisław Fiedorczak (Fiedorczak) - urodził się w 1905 roku w Łubnie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1930 roku w Łubnie. Po ukończeniu Wszechnicy Szarynowskiej w Łubnowie otrzymał święcenia kapłańskie. Otrzymał również święcenia w Łubnie.

PRZYPISY

Rozdział I:

- ¹ W. Pińczuk, Ortel Królewski w dokumentach i wspomnieniach, Biała Podlaska, 2001, s.12.
- ² Nowa Encyklopedia Powszechna PWN, t.4, s.939, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- ³ Wielka Encyklopedia PWN, t. 30, s.115, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- ⁴ Wielka Encyklopedia PWN, t. 12, s.350, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- ⁵ F. Kozłowski, Dzieje Mazowsza za panowania książąt, Warszawa 1858, s.80.
- ⁶ J. Ochmański, Historia Litwy, Wrocław 1982, s.51.
- ⁷ J. Ochmański, Historia Litwy, Wrocław 1982, s.51.
- ⁸ Wł. Serczyk, Historia Ukrainy, Wrocław 1979, s. 72.
- ⁹ Wielka Encyklopedia PWN, t. 4, s.395, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- ¹⁰ F. Kozłowski, Dzieje Mazowsza za panowania książąt, Warszawa 1858, s.392.
- ¹¹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. Br. Chlebowskiego, t.1, s. 677, Warszawa 1887.
- ¹² Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. Br. Chlebowskiego, t.8, s. 411, Warszawa 1887.
- ¹³ Wł. Zajewski, Powstanie listopadowe 1830-1831, Warszawa 1980, s.244.
- ¹⁴ J. Olczak - Ronikier, W ogrodzie pamięci, Kraków 2002, s.166.

Rozdział II:

- ¹⁵ J. Kłoczowski, Zarys dziejów kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 1986, s.54.
- ¹⁶ Cz. Biały, Rozwój sieci parafialnej w archidiakonacie dobrzyńskim do 1775 roku, Lublin, 1960, s. 28; St. Litak, Parafie w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku, Lublin 2004, s. 54; E. Wiśniowski, Parafie w średniowiecznej Polsce, Lublin 2004, s.72.
- ¹⁷ S. Kujot, Kto założył parafie w dzisiejszej diecezji chełmskiej, Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu (9-12) z lat 1902-1905, s. 254.

Rozdział III:

- ¹⁸ St. Litak, Atlas kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku, Lublin 2006, s. 342.
- ¹⁹ Wł. Abraham, Początki arcybiskupstwa we Lwowie, Warszawa 1990, s.44.
- ²⁰ St. Litak, Atlas kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku, Lublin 2006, s.86.
- ²¹ Wł. Abraham, Początki arcybiskupstwa we Lwowie, Warszawa 1990, s.44.
- ²² J. Kłoczowski, Zarys dziejów kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 1986, s.311.

Rozdział IV:

- ²³ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.22.
- ²⁴ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.22; W. Jemielity, Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872, Lublin 1972, s.10.
- ²⁵ Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995 r., s.57-59; Wielka Encyklopedia PWN, t.16, s.292, Warszawa 2001.
- ²⁶ J. Kłoczowski, Zarys dziejów kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 1986, s.311.
- ²⁷ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.22.
- ²⁸ J. Kłoczowski, Zarys dziejów kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 1986, s.353.

PRZYKŁADY

Kategoria I:

- 1. W. Płaczek, Ośrodek Książki w dokumentacji i w promowaniu, Biblioteka 2001, s. 12.
- 2. Nowa Biblioteka Towarzystwa PWN, t. 4, s. 239, W zbiorach Biblioteki PWN, Warszawa 1998.
- 3. Wielka Biblioteka PWN, t. 115, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- 4. Wielka Biblioteka PWN, t. 115, 250, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- 5. T. Kozłowski, Dzieje Książki w państwie i w rodzinie, Warszawa 1988, s. 88.
- 6. A. Olszowski, Historia Liter, Wrocław 1981, s. 21.
- 7. A. Olszowski, Historia Liter, Wrocław 1981, s. 21.
- 8. W. Szewc, Historia Liter, Wrocław 1978, s. 12.
- 9. Wielka Biblioteka PWN, t. 4, 392, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- 10. T. Kozłowski, Dzieje Książki w państwie i w rodzinie, Warszawa 1988, s. 88.
- 11. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. B. Chorostkiewicza, t. 1, s. 277, Warszawa 1887.
- 12. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. B. Chorostkiewicza, t. 1, s. 411, Warszawa 1887.
- 13. W. Zajaczkowski, Powstanie Biblioteki 1818-1871, Warszawa 1969, s. 254.
- 14. A. Olszowski, W ogólnym zarysie, Książki 2002, s. 108.

Kategoria II:

- 1. J. Kozłowski, Zarys historii Książki w Polsce, Książki 1988, s. 24.
- 2. Cz. Biały, Rozwój sieci bibliotecznej w województwie łódzkim do 1773 roku, Łódź 1999, s. 28.
- 3. St. Lisek, Paralele w Rozwoju Bibliotek w Księstwie Łódzkim, Łódź 2004, s. 24.
- 4. E. Włodarski, Paralele w rozwoju Bibliotek w Księstwie Łódzkim, Łódź 2004, s. 22.
- 5. S. Kujas, Kto założył parafie w różnych dzielnicach Łódzi, Książki 1999, s. 238.
- 6. Naczelny Urząd Władzy w Łodzi 1915-1917, Łódź 1992, s. 238.

Kategoria III:

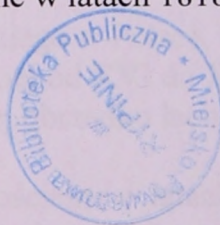
- 1. St. Lisek, Atlas Książki Łódzkiej w Księstwie Łódzkim w XVIII wieku, Łódź 2008, s. 242.
- 2. W. Anstam, Początki biblioteczności w Łodzi, Warszawa 1999, s. 44.
- 3. St. Lisek, Atlas Książki Łódzkiej w Księstwie Łódzkim w XVII wieku, Łódź 2008, s. 80.
- 4. W. Anstam, Początki biblioteczności w Łodzi, Warszawa 1999, s. 44.
- 5. J. Kozłowski, Zarys historii Książki w Polsce, Książki 1988, s. 21.

Kategoria IV:

- 1. J. Kozłowski, Dzieje parafii Wyszki Książki w latach 1818-1871, Łódź 1988, s. 22.
- 2. J. Kozłowski, Dzieje parafii Wyszki Książki w latach 1818-1871, Łódź 1988, s. 22.
- 3. W. Jankowski, Dzieje parafii Wyszki Książki w latach 1818-1871, Łódź 1988, s. 10.
- 4. Rocznik Geograficzny Łódź 1985, t. 33-34, Wielka Biblioteka PWN, t. 115, s. 292, Warszawa 2001.
- 5. J. Kozłowski, Zarys historii Książki w Polsce, Książki 1988, s. 21.
- 6. J. Kozłowski, Dzieje parafii Wyszki Książki w latach 1818-1871, Łódź 1988, s. 22.
- 7. J. Kozłowski, Zarys historii Książki w Polsce, Książki 1988, s. 22.

Rozdział V:

- ²⁹ St. Litak, Atlas kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku, Lublin 2006, s. 342; Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995 r., s.314.
- ³⁰ Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, Odpis aktu erekcyjnego, sygn. I, 631, k.39; Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, sygn.II, 154, k.169, Informacja proboszcza do biskupa - Wyszonki 15 XI 1838.
- ³¹ Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995 r., s.317; J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.21.
- ³² Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, sygn. I, 631, k.39.
- ³³ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. Br. Chlebowskiego, t.4, Warszawa 1883, s.477.
- ³⁴ M. Kałamajska, Katalog zabytków sztuki, Warszawa 1986, t. 9, z.2, s.92; J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.24.
- ³⁵ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. Br. Chlebowskiego, t.14, Warszawa 1883, s.156.
- ³⁶ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.26.; M. Kałamajska, Katalog zabytków sztuki, Warszawa 1986, t. 9, z.2, s.92.
- ³⁷ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.25; Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, Wizytacja 1868, sygn. I, 633, k.261.
- ³⁸ Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995 r., s.317.
- ³⁹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. Br. Chlebowskiego, t.14, Warszawa 1883, s.156.
- ⁴⁰ M. Kałamajska, Katalog zabytków sztuki, Warszawa 1986, t.9, z.2, s.22.
- ⁴¹ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.31.
- ⁴² J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.31.
- ⁴³ Polskie rody szlacheckie, Kto jest kim dziś?, Warszawa 1993, s. 184.
- ⁴⁴ Głos Wysokomazowiecki, Biuletyn Informacyjny Starostwa w Wysokiem Mazowieckiem, luty 2005.
- ⁴⁵ M. Kałamajska, Katalog zabytków sztuki, Warszawa 1986, t.9, z.2, s.92.
- ⁴⁶ Kronika parafialna.
- ⁴⁷ J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988, s.38-39.

Wzrosty Y:

St. Lank, Atlas Kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Ojczyzny Naszej w XVII wieku. Lublin 2006, s. 242. Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995, s. 114.

Archiwum Diecezji Łomżyńskiej. Ojciec aktu erekcyjnego, sygn. I. 631.1.39. Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, sygn. II. 154. k. 169. Informacja proboszcza do biskupa - Wzrosty 15 XI 1838.

Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995, t. 4, s. 117. J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 21.

Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, sygn. I. 631.1.39.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. B. Chlebowski, t. 4. Warszawa 1887, s. 447.

M. Kalanicka, Katalog wydawnictw, Warszawa 1986, t. 9, s. 1, s. 92; J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 24.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. B. Chlebowski, t. 4. Warszawa 1887, s. 456.

J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 25.

M. Kalanicka, Katalog wydawnictw, Warszawa 1986, t. 9, s. 1, s. 92.

J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 25.

Archiwum Diecezji Łomżyńskiej, Wzrosty 1888, sygn. I. 631.1.39.

Rocznik Diecezji Łomżyńskiej 1995, t. 4, s. 117.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego pod red. B. Chlebowski, t. 4. Warszawa 1887, s. 456.

M. Kalanicka, Katalog wydawnictw, Warszawa 1986, t. 9, s. 1, s. 92.

J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 21.

J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 21.

Polakie rody szlacheckie, Kto jest kim?, Warszawa 1991, s. 184.

Głos Wyszukiwanie i obrot, Biuletyn Informacyjny, Warszawa 1992, s. 18.

M. Kalanicka, Katalog wydawnictw, Warszawa 1986, t. 9, s. 1, s. 92.

Kalendarz parafialny.

J. Kruszewski, Dzieje parafii Wyszukiwanie i obrot 1818-1925, Łomża 1983, s. 28, 29.

BIBLIOGRAFIA

● Źródła archiwalne:

1. Archiwum diecezjalne w Łomży
2. Kronika Parafii Wyszonki Kościelne

● Źródła wydane:

1. Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku, wyd. Ulanowski B., Archiwum Komisji Historycznej, t.4, Kraków 1888, s. 185-229.
2. Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, wyd. Lubomirski J., Warszawa 1867.
3. Pawiński A., Polska XVI wieku pod względem geograficzno- historycznym, w: Źródła Dziejowe, t.16, Warszawa 1892.

● Opracowania:

1. Abraham W., Organizacja Kościoła w Polsce do połowy XII wieku, Lwów 1893.
2. Abraham W., Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi, Lublin 1904.
3. Abraham W., Początki arcybiskustwa łacińskiego we Lwowie, Warszawa 1990.
4. Biały Cz., Sieć parafialna archidiakonatu dobrzyńskiego do 1775 roku, Lublin 1960.
5. Biały Cz., Parafie rypińskie oraz kościoły i kaplice na ich terenie, Rypin 1993.
6. Bieńkowski L., Organizacja kościoła wschodniego w Polsce, w: Kościół w Polsce, t.2., J. Kłoczowski, Kraków 1969.
7. Czaykowski Fr.: Regest diecezjów w Koronie 1783-1784, Warszawa 2006.
8. Doktor G., Deportacje i przemieszczenia ludności polskiej w głąb ZSRR 1939-1945, Warszawa 1989
9. Encyklopedia powszechna z 1868 roku, t.28, red. Orgelbrand S., Warszawa.
10. Gieysztor A., Samsonowicz H., Dzieje Mazowsza do 1526 roku, Warszawa 1994.
11. Ks. Jemielity W., Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872, Lublin 1972.
12. Kumor B., Początki organizacji parafialnej na ziemiach polskich, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, t.7, 1961, z. 2, s. 89-101
13. Kumor B., Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939), „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t.21, 1970, s. 309-404
14. Kłoczowski J., Zarys dziejów kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 1986.
15. Królik L., Organizacja diecezji łuckiej i brzeskiej od XVI do XVIII wieku, Lublin 1983.
16. Krętosz J., Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku, Lublin 1986.
17. Ks. Kruszewski J., Dzieje parafii Wyszonki Kościelne w latach 1818-1925, Łomża 1988.
18. Kieniewicz A., Nad Prypecią dawno temu, Wrocław 1989.
19. Kozłowski F., Dzieje Mazowsza za panowania książąt, Warszawa 1858.
20. Litak St., Atlas kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku, Lublin 2006.
21. Litak St., Parafie w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku, Lublin 2004.
22. Lewandowska D., Akta parafii wyznania rzymsko-katolickiego w diecezji łuckiej lata 1804-1950.
23. Łaguna S., Pierwsze wieki kościoła polskiego, KH5: 1891.
24. Ochmański J., Historia Litwy, Wrocław 1982.
25. Ks. Pińczuk W., Ortel krolewski w dokumentach i wspomnieniach, Biała Podlaska 2001.
26. Rocznik Diecezji Płockiej, 2004.
27. Rocznik Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 1995.

BIBLIOGRAFIA

* Źródła archiwalne:

1. Archiwum diecezjalne w Łodzi
2. Kościół Parafii Wniebowstąpienia w Łodzi

* Źródła wydane:

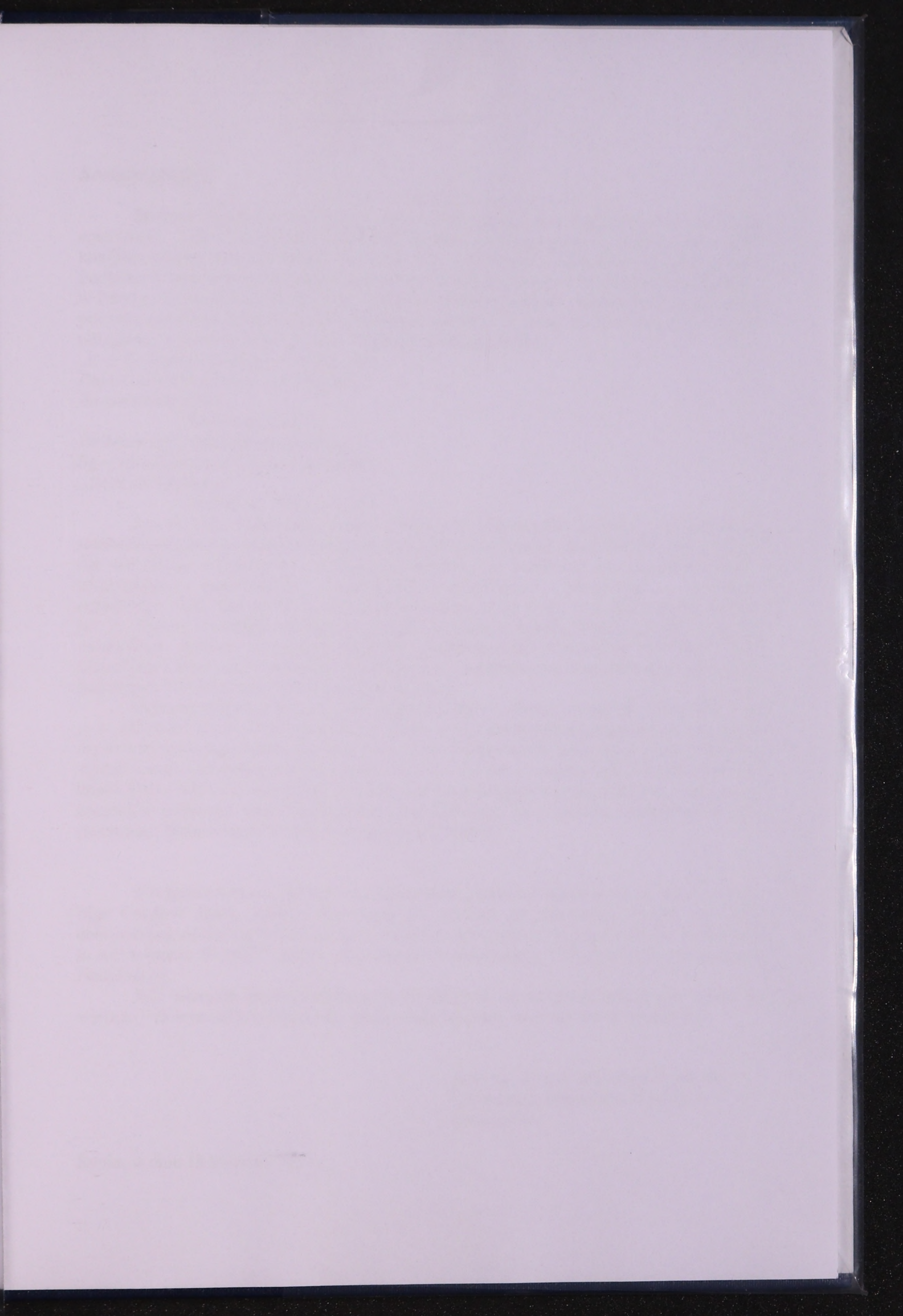
1. Dokumenty liturgiczne i naukowe z archiwum parafialnego z XIII wieku, wyd. Chładowski B., Archiwum Kościoła Historyczny, Łódź, Księstwo 1988, s. 127-130.
2. Kodeks Dyplomatyczny Królestwa Polskiego, wyd. Łódź, W. W. 1955.
3. Pawłowski A., Polska XVI wieku pod względem geograficzno-historycznym, w: Żółty, Łódź, 1902.

* Opracowania:

1. Adam W., Organizacja Kościoła w Polsce do reformy XIII wieku, Łódź 1977.
2. Adam W., Powstanie organizacji Kościoła katolickiego na Śląsku, Łódź 1904.
3. Adam W., Początek organizacji katolickiej na Śląsku, Warszawa 1900.
4. Bielak C., Ścieżki parafialna archidiecezji łódzkiej do 1773 roku, Łódź 1990.
5. Bielak C., Parafia parafialna oraz kościół i kaplica na terytorium Łodzi, 1993.
6. Chładowski B., Organizacja kościoła w Polsce, w: Kościół w Polsce, t. 1, Warszawa, 1992.
7. Chładowski B., Regest diecezji łódzkiej 1783-1784, Warszawa 2002.
8. Dąbrowski G., Dziejstwo i przemiany kościoła łódzkiego w latach 1818-1917, Warszawa 1989.
9. Encyklopedia powszechna z 1888 roku, t. 25, red. Chładowski B., Warszawa.
10. Górecki A., Białkowski H., Dzieje parafii do 1773 roku, Warszawa 1994.
11. Kępczyński W., Dzieje kościoła łódzkiego od reformy 1818-1917, Łódź 1972.
12. Kępczyński W., Początek organizacji parafialnej na terytorium parafii Wniebowstąpienia, t. 1, 1981, s. 2, s. 89-101.
13. Kępczyński W., Organizacja parafialna i diecezja łódzka (1818-1917), Archiwum Biblioteki i Muzeum Kościoła, t. 21, 1970, s. 309-404.
14. Kępczyński W., Czasy dziejów kościoła łódzkiego w Polsce, Łódź 1988.
15. Kępczyński W., Organizacja diecezji łódzkiej i parafii od XVI do XVIII wieku, Łódź 1987.
16. Kępczyński W., Organizacja archidiecezji łódzkiej od reformy 1818-1917, Łódź 1972.
17. Kępczyński W., Dzieje parafii Wniebowstąpienia w latach 1818-1917, Łódź 1982.
18. Kępczyński W., Nad przetrwanie dawnej parafii, Warszawa 1989.
19. Kępczyński W., Dzieje parafii Wniebowstąpienia w Łodzi, Warszawa 1982.
20. Laskowski B., Atlas kościoła łódzkiego w Rzeczypospolitej, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004.
21. Laskowski B., Parafia w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku, Łódź 2004.
22. Lewandowska D., Atlas parafii wzmianka terytorialno-katolicka w diecezji łódzkiej, Łódź 1990.
23. Łąkowski S., Pierwsze wieki kościoła łódzkiego, KŁiS, 1987.
24. Ochmanek J., Historia i tereny, Wrocław 1987.
25. Kępczyński W., Ono kościół w diecezjach i województwach, Białe Polesie 2001.
26. Rocznik Diecezji Łódzkiej, 2004.
27. Rocznik Diecezji Łódzkiej, Łódź 1992.

28. Sierczyk W., Historia Ukrainy, Wrocław 1979.
29. Sznarbachowski F., Początek i dzieje rzymsko-katolickiej diecezji łucko-żytomierskiej, Warszawa 1926.
30. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, red. Sulimowski F., Chlebowski B., Walewski W., Warszawa 1883, 1887, 1895.
31. Schematyzm jubileuszowy diecezji łomżyńskiej 1925-1975, Łomża 1975.
32. Silnicki T., Organizacja archidiakonatu w Polsce, Lwów 1927.
33. Wiśniowski E., Parafie w średniowiecznej Polsce, Lublin 2004.
34. Wielka Encyklopedia PWN.
35. Zajewski W., Powstanie listopadowe 1830-1831, Warszawa 1980.
36. Żebrowski T., Zarys dziejów diecezji płockiej, Płock 1976.
37. Zachorowski St., Początki parafii polskich, Kraków 1908.

28. Staryk W., *Historia Litwiny*, Wrocław 1979.
29. Szmarczakowski F., *Początek i dzieje tryzmu katolickiej diecezji łódzko-żydowskiej*, Warszawa 1926.
30. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, red. Salmowski F., Chlebowski B., Wajnszyl W., Warszawa 1887, 1887, 1897.
31. *Schematy syniudyczne diecezji łódzkiej 1925-1975*, Łódź 1975.
32. Siniński J., *Organizacja metropolitańska w Polsce*, Łódź 1977.
33. Wiśniewski E., *Prace w zakresie historii diecezji łódzkiej*, Łódź 2004.
34. *Wielka Encyklopedia PWN*.
35. Zajacski W., *Powstanie diecezji łódzkiej 1810-1831*, Warszawa 1980.
36. Zajacski T., *Charyzmat diecezji łódzkiej*, Poznań 1978.
37. Zachorowski S., *Początki parafii polskiej*, Kąkiszów 1908.

Sercem pisane

Profesor szkoły średniej, mgr Czesław Biały pożytecznie spędza czas na zasłużonej emeryturze. Dla wszystkich członków Rodziny przygotował niewielką, ale jakże komplementarną historię swojej rodzinnej wsi – Wyszonki Kościelne na historycznym Podlasiu. Wezwaniem swojej pracy uczynił mądrą myśl Wieszcza z Przytułku św. Kazimierza w Paryżu, Cypriana Kamila Norwida. Autor rodzinnej monografii zapewne czuł jakąś wielką potrzebę skreślenia historii swojego rodzinnego gniazda; to samo, to, co ze znacznie większej odległości, wyraził w *Mojej piosence* najbardziej Maryjny Poeta:

„(...) *Do kraju tego, gdzie winą jest duża
Popsować gniazdo na gruszy bocianie,
Bo wszystkim służą...*

Tęskno mi, Panie...

*Do kraju tego, gdzie pierwsze ukłony
Są – jak odwieczne Chrystusa wyznanie;
„Bądź pochwalony!”*

Tęskno mi, Panie... (...)”.

Jest to więc monografia sercem pisana, ale jednocześnie dojrzała, z zachowaniem niezbędnych kanonów pisarstwa naukowego i metodologicznego. Mogłaby stanowić przykład dla niejednego współcześnie studiującego historię, jak korzystać ze wszystkich źródeł: archiwalnych, drukowanych, współczesnych encyklopedii, słowników i rzetelnych opracowań. Autor umiejętnie poprowadził czytelnika przez dzieje wsi, zarówno powszechne jak i Polski, zwracając szczególną uwagę na historię parafii, posiłkując się tu m. in. ustaleniami jednego z najwybitniejszych współczesnych historyków Kościoła, prof. Stanisława Litaka, emerytowanego profesora KUL, *notabene* starszego kolegi ze studiów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II.

Hołdując pięknej myśli, iż „cała nasza przeszłość składa się z greckiej, rzymskiej i tej co w Kościele” (C. K. Norwid), prof. Cz. Biały w tym serdecznym przeglądzie nie opuszcza najważniejszych jego spraw; są więc tu nie tylko kompetentne treści historyczne, ale także wykaz wiosek przynależnych do parafii z 1827 r. i 2008 r., indeks proboszczów parafii w latach 1887-2005 oraz wymowne, niekiedy wręcz przejmujące zdjęcia, w tym te rodzinne, jak chociażby audiencja wielce zasłużonego dla Kościoła, ks. kanonika Stanisława Białego (rodzonego brata Autora) u Ojca Świętego, Jana Pawła II.

Władysław Orkan pisał kiedyś do młodych: „Synu, nie odrywaj się od ziemi rodnej”. Mgr Czesław Biały, którego los rzucił po studiach do prastarego Rypina na ziemi dobrzyńskiej, dochował temu wezwaniu. Na swoje siedemdziesiąte piąte urodziny potwierdził to tym tekstem. W 2007 r. zgłosił akces do nowo utworzonego Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego.

Być wiernym swoim korzeniom i nie odrywać się od ziemi rodnej, gdy z niej się wyrosło – to wyzwanie i zadanie dla wielu. Autor tej pracy zaświadczył to wymownie!

prof. zw. dr hab. Mirosław Krajewski
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
prezes DTN

Rypin, w dniu 18 kwietnia 2009 r.

